

μνήμη, καλῶς κινῶ, καὶ εἰ χρῆσται ¹⁾ τῇ τοῦ συμφώνου παραγραφῇ, ἀντιπαραγράφομαι ²⁾ τῇ τοῦ δόλου ³⁾, ἀλλ' εἰ μὴ ἀγνοήσας τὰ παρὰ σοῦ ὑφαιρεθέντα διελυσάμην ⁴⁾, περὶ ὧν διελυσάμην, ἀγνοῶν τὸ πλημμέλημα.

ἐὰν διέλωμαι μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ] Τίτιος καὶ Μαεβίου καὶ Σεΐα τὴν μητρῴαν αὐτῶν καὶ ἐπίκοινον κληρονομίαν διείλοντο καθ' ἑαυτούς· καὶ δὴ καὶ συμβόλαια προέβησαν, ἐν οἷς τοῦτο περιείχεται, ὅτι τὴν μητρῴαν ἡμῶν διειλομένθα κληρονομίαν καὶ οὐδὲν κοινὸν ἐναπέμεινε. καὶ τοῦτο γὰρ ταῖς ὁμολογίαις προσέκειτο. ἀλλὰ μετὰ ταῦτα Τίτιος καὶ ἡ Σεΐα, οὔτινες καὶ ἀρχαίς μετὰ τὴν τῆς μητρὸς ἀπολιμπανόντες τελευταίην (τοῦτο δὴ τοῦ φακτοῦ ἐστίν), γνόντες, ὅτι χρήματα ὑφείλετο ὁ ἀδελφεός, αἴτια οὐδὲ τῆς διαρῆσεως ἰσχυρομέντω περιείχεται, κινήσαι βούλονται καὶ αὐτοῦ. τὸ ζητούμενον, ἀρα καὶ μετὰ διαίρεσιν καὶ τὰς γενομένας ὁμολογίας ἀρμόττει, αὐτοῖς ἀγωγή κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ χωρὶ τῶν ὑφαιρεθέντων παρ' αὐτοῦ πραγμάτων; λέγει ὁ Μοδεστίνος, καὶ πάνυ, καὶ ἐὰν ἀντιτεθῇ γενικῶς παραγραφῇ τῇ Μαεβίῳ καὶ τῇ Σεΐα, οὔτινες τὴν ἀπάτην τὴν ὑπὸ Τίτιου γεγενημένην ἀγνοοῦντες διελύσαντο, καλῶς δύνασθαι αὐτούς ἐπιδικάζειν, τοῦτέστι δόλου κεχρησθαι ἐπιδικάζειν, καὶ λέγειν· ἀλλ' εἰ μὴ μετὰ ἀγνοίας διειλομένθα, τοῦτο δὲ νόσον, κἂν Ἀκουλιανὴ ὁμολογία γεγῆνηται, πλὴν εἰ μὴ ἄρα ἰδικαίως καὶ τοῖς μὴ ἐνθυμηθείσι κατὰ τὸ συνειδητόν ἀπειτᾶσθαι. φύσις μὲν γὰρ τῇ Ἀκουλιανῇ ὁμολογίᾳ, μόνον ἐκείνων καταφέρειν τὴν ἀγωγήν, περὶ ὧν οἱ τὴν διάλυσιν πεποιηκότες ἐνεθυμήθησαν· ἀπὸ δὲ τῶν ἐξ ἔθους ἐνθυμημένων ταῖς Ἀκουλιαναῖς ὁμολογίαις ὀφείματα, δι' ὧν, ὡς εἶπον, καὶ τοῖς μὴ ἐνθυμηθείσι ἀποτασσονται, ἀναιρεῖται αὐτῶ καὶ ὁ περὶ τῶν μὴ ἐνθυμηθέντων λόγος, ἐπειδὴ παρὰ διάλυσιν περὶ τῶν συναρσασάντων τοῖς μερεσὶ γεγενησθαι δοκεῖ. συνήρσε δὲ διὰ τῶν συνειδητόντων, ὡς εἶπον, ὀφείματων, καὶ τοῖς μὴ ἐνθυμηθείω αὐτοῖς ἀποτασσάσθαι.

Κυρίλλ. Ἀδελφοὶ τρεῖς μητρῴαν μερισάμενοι κληρονομίαν διαλύσεις ἐποιήσαντο, ὅτι οὐδὲν ἐπίκοινον ἔχουσι. μετὰ ταῦτα οὐ β. ἔγνωσαν, ὅτι ὁ ἕτερος χρήματα ἀπέκρυψε, ὧν μνήμη ἐν τῇ διαλύσει οὐκ ἐγένετο. ὀφείλουσι κινεῖν, καὶ ἀντιτεθείσης αὐτοῖς πάκτου παραγραφῆς κέχρηται δόλου ἐπιδικάζειν.

καλῶς κινῶ] * Τὸ κομμοῦν δεβιδουῖνδο ἐπὶ τῶν γῶν εὐφρόντων, οὐ μὴν καὶ πάλιν τὸ φαμίλιας ἐκρυσκόνδασ· τοῦτο γὰρ τὸ δικαστήριον οὐ πλέον, ἢ ἅπασι κινεῖται, ὡς βιβ. μβ. τιτ. γ. κεφ. κ. θεμ. δ. καὶ βιβ. ιβ. τιτ. ...¹⁾ κεφ. δ. θεμ. β. ἢ μάλλον, εἰ χρὴ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, τὸ φαμίλιας ἐκρυσκόνδασ κινῶ· εἰ γὰρ ἐν τῇ ἡθέρντι κεφ. τοῦ γ. τιτ. τοῦ μβ. βιβ. φησὶν, τῆς αἰτίας διγνωσκόμενης κινεῖται καὶ δεύτερον, διαγνωσθεῖη ἂν ἐνταῦθα εὐλόγος αἰτία τὸ ἀποκρύψαι τινα τῶν ἀδελφῶν. ζῆτει καὶ βιβ. μβ. τιτ. γ. κεφ. κς.

τῇ τοῦ συμφώνου παραγραφῇ] Περὶ παραγραφῆς ζῆτει βιβ. γ. τῶν ἰσχυρομένων. τὸν ι. τιτ. ἀφ' οὗ μάθε καὶ τὸν ὀρισμὸν τῆς παραγραφῆς, ὅτι ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἐναγομένων ἐπενοήθη. φησὶν γὰρ, ὅτι παραγραφῆ ἐστὶν δικαιολογία τις ἀρχαῖος αὐτῶ ἢ κατὰ ἀγωγῆς, ἐρρωμένης τῷ νόμῳ, ὡδικον δὲ τῇ φύσει προβαλλομένης ἰσχυρῶν. ζῆτει καὶ βιβ. ν. τιτ. α. κεφ. α. ὁ ἐναγομένος ἐνάγων ἐστὶν ἐν ταῖς παραγραφαῖς, ἡτις καὶ ἀποκλείουσι εἰσθε τα ἐν τῇ ἐπιτάσει καὶ τῇ καταδίῳ κατενηρημένα. τι διαφέρει ἡ τοῦ δόλου παραγραφῆ τῆς τοῦ δόλου ἀγωγῆς; ζῆτει βιβ. ν. τιτ. δ. κεφ. 5. θεμ. α. καὶ βιβ. θ. τιτ. ι. κεφ. ιθ. φησὶν γὰρ τὸ μὲν πρῶτον θεμῖα τοῦ 5. κεφ. τοῦ δ. τιτ. τοῦ ν. βιβ. ὅτι ἡ τοῦ δόλου παραγραφῆ διηρηκῆς ἐστὶν ἄχρι τριάκοντα ἐτῶν, ἡ δὲ δόλου ἀγωγή χρόνῳ περικλείεται ἡγῶν ἐντὸς διετίας, ἀμμοποιὸς οὖσα.

τῇ τοῦ δόλου] Τὴ διαφέρει ἡ τοῦ δόλου παραγραφῆ τῆς τοῦ φόβου, ζῆτει βιβ. ν. τιτ. δ. κεφ. δ. θεμ. πικρατελευταίων, ὅτι ἡ μὲν τοῦ δόλου παραγραφῆ τὸ πρόσωπον ἀπαιτεῖ λέγειν τὸ ποιῆσαν τὸν δόλον, καὶ ὅτι οὐκ ἀντικεῖται τῷ ἀγοραστῇ ὁ τοῦ πρώτου δόλος, ἡ δὲ τοῦ φόβου παραγραφῆ οὐκ ἀπαιτεῖ τὸ πρόσωπον τοῦ τὸν φόβον ποιήσαντος, καὶ οὐ μόνον ὁ τοῦ πρώτου φόβος, ἀλλὰ καὶ ὅπερ ἄλλου βλάπτει τὸν ἀγοραστήν.

† Ἀλλ' εἰ μὴ ἀγνοήσας τὰ παρὰ σοῦ ὑφαιρεθέντα χρήματα διελυσάμην. [Sch. h. I. 760.]

rum in instrumento mentio facta non est, recte ago ²⁾, et si pacti exceptione ³⁾ utetur, de dolo ⁴⁾ replicabo: at si non ignorans ⁵⁾ res a te subtractas transegi: fraudem ⁶⁾ ignorans in his, de quibus transegi.

1) Si cum fratre meo divisero] Titius, Maevius et Seia maternam hereditatem hactenus communem inter se dividerunt: et instrumenta quoque conscripta sunt, quibus continebatur, eos maternam hereditatem divisisse, et nihil commune remansisse. Nam hoc quoque conventionibus erat adiectum. Sed postea Titius et Seia, qui ab initio post matris mortem aberant (hoc facti est), cognoverunt, fratrem pecuniam subtraxisse, quae ne instrumento divisionis quidem continebatur, et agere adversus eum volunt. Quaeritur, num post divisionem et promissiones factas ipsis actio adversus fratrem rerum ab eo subtractarum nomine competat? Modestinus ait, omnino competere, et si generaliter Maevio et Seiae, qui fraudem a Titio commissam ignorantes transegerunt, exceptio obiecta sit, recte eos replicare posse, hoc est, doli replicatione uti, et dicere: at si non ignorantes transegimus. Hoc autem accipe, licet Aquiliana stipulatio facta sit, nisi forte specialiter illis quoque, de quibus non cogitarunt, more consueto renuntiaverint. Stipulationis enim Aquilianae ea est natura, ut illorum tantum actionem deducat, de quibus ii, qui transegerunt, cogitarunt. Sed ex verbis, quae ex more Aquilianis stipulationibus inseruntur, quibus, ut dixi, illis quoque renuntiant, de quibus non cogitarunt, actio quoque de iis, de quibus non cogitarunt, tollitur, quia praeter transactionem id ex placitis partium factum fuisse videtur. Placuit autem, per verba consueta, ut dixi, eos quoque his renuntiare, de quibus non cogitarunt.

Cyrilli. Tres fratres maternam hereditatem dividentes transegerunt et professi sunt, se nihil commune habere. Postea duo cognoverunt, tertium pecuniam celasse, cuius mentio in transactione facta non est. Agere debent et opposita ipsis pacti exceptione, doli replicatione utuntur.

2) recte ago] Communi dividendo de rebus nunc inventis, nec vero denuo familiae heriscundae iudicio: hoc enim iudicio non saepius, quam semel agitur, ut lib. 42. tit. 3. cap. 20. them. 4. et lib. 12. tit. 2. cap. 4. them. 2. Immo, si vera dicenda sunt, familiae heriscundae ago: nam si dicto cap. tit. 3. lib. 42. dicitur, causa cognita et denuo familiae heriscundae agi, hic certe pro iusta causa haberetur, quod res quaedam a fratre absconditae fuissent. Quaere et lib. 42. tit. 3. cap. 27.

3) pacti exceptione] De exceptione quaere lib. 3. Institutionum tit. 10. ex quo finem exceptionis discas, eum scilicet, quod in utilitatem reorum excogitata sit. Dicitur enim, exceptionem esse allegationem quandam reo competentem contra actionem iure quidem validam, natura autem iniquam. Quaere et lib. 51. tit. 1. cap. 1. Reus in exceptionibus actor est. Exceptio excludere solet ea, quae in intentionem et condemnationem deducta sunt. Quomodo differt a doli actione doli exceptio? Quaere lib. 51. tit. 4. cap. 6. them. 1. et lib. 9. tit. 10. cap. 19. Dicitur enim them. 1. cap. 6. tit. 4. lib. 51. doli exceptionem esse perpetuam usque ad triginta annos, doli actionem autem tempore concludi, scilicet biennio, quum famosa sit.

4) de dolo] Quid intersit inter doli et metus exceptionem, quaere lib. 51. tit. 4. cap. 4. them. penult. Hoc interest, quod in exceptione doli necesse est, personam nominari, quae dolo fecerit, et quod emptori venditoris dolo non obicitur, in metus autem exceptione non exprimenda est persona eius, qui metum fecit, et non solum venditoris dolo, verum etiam dolo alterius emptori nocet.

Glossa interlinearis. At si non ignorans pecuniam a te subreptam transegi.

1) Syn. χρῆσται. 2) Syn. ἀντιπαραγράφομαι. Cod. Coisl. et Fabr. ἀντιγράφομαι. 3) Sic recte Fabr. Cod. Coisl. δούλου. 4) ἀλλ' εἰ μὴ ἀγνοήσας τὰ παρὰ σοῦ ὑφαιρεθέντα διελυσάμην habet Cod. Coisl. Deest apud Fabr. in textu. Sed extat in glossa interlinearis ad hunc locum apud eundem. Etiam in Syn. deest. 5) Signum numeri deest. Esse debet β.

ἀγνοῶν] Τίς ἀνθρώπων δόξη δικαία εἶναι ἄγνοια, ὥστε ταῦτων ἐστὶ, εἰ καὶ παρῆσαν καὶ δικαίως ἠγγρόσαν; ὥστε εἰ ἐν εἰδήσει τῶν ὑφαιρεθέντων διείλοντο καὶ διελύσαντο, οὐκ ἠδύνατο τῇ ἑπικρασίᾳ κεχορησθῆαι οἱ γνωρίσαντες. σημειώσαι, ὅτι τῷ διαλυσαμένῳ συμβάλλεται εἰς τὸ ἔχειν τῷ γενομένῳ τὸ ἀποκριτὸν ἢ δικαία ἄγνοια. φησὶ δὲ καὶ ὁ Οὐλπιανὸς ἐν ταῦθα διγ. τοῦ ἐξῆς τι. ὅτι κατὰ ἀπάτην τοῦ συγκληρονόμου ὁ ἄγροσας τὰ τῆς ἀληθείας καὶ οὕτω διαλυσαμένος ἀπατάσθαι μάλλον δοκεῖ, καὶ οὐ διαλύεσθαι. ὥστε ἐν τῷ β. βιβ. τοῦ κωδ. τι. δ. διατ. κδ. εἴρηται· οὐδεὶς δύναται τὴν γενομένην ἀνατρέψειν διαλύσει προφάσει τῶν μετὰ ταῦτα εὐθεθέντων πραγμάτων. πρῶτον μὲν γὰρ οὔτε ἐνταῦθά φησιν, ἀνατρέψου τὴν διάλυσιν, ἀλλὰ τὸ ἀποκριτὸν τοὺς ἀδελφοὺς ἐπὶ τοῖς ἀποκορυβτίσιν ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ, πρὸς ὃν διαλυσαμένοι γενικῶς ἐχορηγῶντο ὅρμησαι. ἔπειτα δὲ ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ θ. διγ. τοῦ δὲ τρασακτονίβους ἀπάτην ὑποτίθεται τοῦ συγκληρονόμου. τοιοῦτον δὲ οὐδὲν ὑποφαίνει ὁ διατάξας. ἀναγνωθὶ δὲ διγ. θ. τοῦ δὲ τρασακτονίβους τίτ. τοῦ παρόντος συντάγματος.

Ἦστε δοκεῖ μοι τὸν τοιοῦτον εἰς τὸ κινήσει ἔχειν τὸν τετραετὴ χρόνον τῆς ἀποκαταστάσεως. καὶ γὰρ καὶ ὁ δικαίαν πλῆνην ἀγνοήσας καὶ ὁ κατὰ πανουργίαν ποιήσας τι ἀποκαθίσταται.

τὸ πλημμέλημα] Ζήτει βιβ. ι. τι. γ. κεφ. ιε'. λέγει· τὸ γενέσθαι δολοῦς τι ἐκ τοῦ αποτελέσματος καταλαμβάνεται. γίνεται δὲ δόλος ἐν συναλλάγματι, ἐν διαθήκῃ, ἐν νόμοις, ὡς κεφ. α'. τοῦ δ. τι. τοῦ νά. βιβ. καὶ κεφ. αὐτοῦ β'. ὡς, ἐξ ὧν ἀρμόζει ἢ τοῦ δόλου ἀγωγή, ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ ἢ τοῦ δόλου παραγραφή.

I. 36. D. II. 14. λζ'. Πρόκουλος ο). 'Εὰν ἔχεις P) τὸν ἀγρόν μου, καὶ συνεφώνησα μὲν, σὲ παρασχεῖν αὐτὸν Πέτρῳ, παραγραφὴν οὐκ ἔχεις κατ' ἐμοῦ· εἰ μὴ ἄρα δέδωκας αὐτὸν Πέτρῳ α), ἢ ὑπὲρ σοῦ ἦν τὸ σύμφωνον, καὶ οὐκ ἐνεπόδισας αὐτὸν παραδοῦναι.

Ἐὰν ἔχεις τὸν ἀγρόν μου] Κυρίλλου. Ἐνέμου τὸν ἀγρόν μου· συνεδόξε μετὰ τῶν ἡμῶν, ἵνα τραδιτεύσῃς αὐτὸν Τίτῳ. οὐ καλῶς ἐξήλλαξες με παραγραφὴν ἐκδικούντα τὸν ἀγρόν, εἰ μὴ ἐτραδιτεύσας, ἢ ἐπ' ὠφελείᾳ σου τὸ πακτὸν ἐγένετο καὶ μορὰν οὐκ ἐποίησας.

παραγραφὴν] Ἐκ τοῦ Ἰνδικος. Τυχὸν γὰρ διὰ σὴν ὠφελείαν ἐπάκτευσας, τοῦτον τὸν ἀγρόν πωλήσῃ τῷ Ἀττίῳ, ὡς σοὶ διαφέρονται, καὶ ἐκιδύνευες ζημιωθῆσαι προφάσει τοῦ συναλλάγματος ὡς ἀλόγως πεπρακώς. εἴτα παρακληθεὶς ὑπὸ σοῦ ἐπέτρεψα σοι, τὸν ἀγρόν τραδιτεύσαι καὶ προφάσει τῆς τοιαύτης εὐεργεσίας ταῦτα συνεφώνητο. βουλευθέντος δὲ σου τὸν ἀγρόν τραδιτεύσαι, Ἀττίος ἢ οὐκ ἐνεδήμει, ἢ οὐκ ἤβουλήθη δέξασθαι τὸν ἀγρόν. ἐπὶ τούτου γὰρ τοῦ θεήματος δοθήσεται σοι παραγραφή.

κατ' ἐμοῦ] † Ἐπιζητούντος καὶ ἐκδικούντος τὸν ἀγρόν· θές γὰρ, τὸν ἀγρόν πρὸ τούτου πωλήσας 1) πρὸς τὸν Πέτρον ἐτραδιτεύσας. [Sch. i. l. 760.]

ὑπὲρ σοῦ] † Τούτεστι, συνεφώνησα μετὰ σοῦ, ὅτι, ἐπεὶ χρεώστεις τοιαύτως τοιαύτα τῷ Πέτρῳ, καὶ οὐκ ἔχεις ἀποδοῦναι ταῦτα, δίδωμί σοι τόνδε τὸν ἀγρόν, ἵνα δεδωκώς αὐτόν, τῷ Πέτρῳ ὑπὲρ τοῦ σοῦ χρέους ἐλευθερωθῆσῃ· εἰ οὕτως γὰρ γέγονε τὸ σύμφωνον, ὑπὲρ σοῦ ἦν, καὶ δύνασαι παραγραφῆσαι με λέγων, ὅτι σὺ ὑπὲρ ἐμοῦ τούτου πεποίηκας, καὶ οὐ δεῖ σε ἀναγκάζειν με μὴ ποιεῖν τὰ ὑπὲρ ἐμοῦ, ὡς ἂν βούλωμαι. [Sch. k. l. 760.]

† Τυχὸν ἠσφαλίω 2) πρὸς αὐτὸν Πέτρον, ἵνα δῶς αὐτόν. [Sch. k. l. 761.]

I. 37. D. eod. λζ'. Παπίριος ε). Ὁ κουράτωρ τῆς πόλεως οὐ δύναται χρεὸς αὐτῆς συγχωρεῖν.

ὁ κουράτωρ τῆς πόλεως] Καὶ γὰρ ὁ ἐπίτροπος τοσοῦτον οὐ δύναται συγχωρεῖν χρεὸς, ὅτι, κὰν μὴ ἐναγγή τοῖς χρεώσταις καὶ ἐν τοσοῦτῳ ἀπορησῶσιν, ἐνάγεται εἰς τὸ μὴ απαιτηθῆν χρεὸς. πολλῶν δὲ πλεον οὐ δύναται συγχωρεῖν. ὅμοιον σαφῶς περὶ τούτου εὐρῆς ἐν τῷ κβ'. κεφ. τοῦ αὐτοῦ τιτ. καὶ βιβ. καὶ ἐπὶ μαινομένου καὶ ἀσώτου κουράτωρος.

ο) Sic Cod. Coisl. Fabr. λζ'. Πρόκουλος apud eam deest. p) Fabr. εἶχεις. q) Πέτρῳ Cod. Coisl. deest apud Fabr. r) Fabr. πωλήσαντα. Sed hoc haud dubie falsum est. Leg. aut πωληθέντα aut πωλήσας. s) Fabr. ἀσφαλίω, haud dubie vitio typhotetae. t) Sic Cod. Coisl. Fabr. habet λζ'. nec vero nomen ICti.

5) ignorans] Quaeenam hominum ignorantia iusta esse videbitur, ut idem sit, utrum praesentes fuerint, an iuste ignoraverint? Itaque si scientes, res esse subtractas, diviserunt et transegerunt, replicatione uti non poterant. Nota, ei, qui transegit, ad id, ut ei, quod factum est, obviam eat et respondeat, iustam ignorantiam prodesse. Ait quoque Ulpianus dig. sequentis tit. eum, qui fraude coheredis veritatem ignoret et sic transigat, decipi magis, quam transigere videri. Itaque lib. 2. Cod. tit. 4. const. 29. dicitur: Nemo transactionem factam praetextu specierum postea repertarum rescindere potest. Nam primum quidem hic non dicitur, rescindi transactionem, sed fratres agere posse de rebus a fratre subtractis, quocum transigentes generalibus verbis usi sunt. Deinde vero hoc loco et dig. 9. tit. de transactionibus fraudem coheredis supponit. Tale quid auctor constitutionis non supponit. Lege quoque dig. 9. tit. de transactionibus huius partis.

Itaque homo talis ad agendum quadriennium restitutionis habere mihi videtur. Nam et qui iusto errore ignorans et qui fraude alterius quid fecit, restituitur.

6) fraudem] Quae lib. 10. tit. 3. cap. 15. quo dicitur: Dolo malo factum aliquid esse, ex eventu spectatur. Dolus autem committitur in contractu, in testamento, in legibus, ut cap. 1. tit. 2. lib. 51. et cap. eius 2. ut, ex quibus doli actio, ex iisdem quoque doli exceptio competat.

XXXVI. Proculus. Si fundum meum possides 1) et convenit inter me et te, ut Petro eum traderes, exceptionem 2) adversus me 3) non habes, nisi ipsum Petro tradideris, aut pro te 4) pactum fuerit interpositum et per te non steterit, quominus traderes.

1) si fundum meum possides] Cyrilli. Agrum meum possidebas: placuit inter nos, ut Titio eum traderes. Non recte me, si agrum vindicem, exceptione submoves, nisi tradideris aut in tuam utilitatem pactum factum sit et moram non feceris.

2) exceptionem] Ex Indice. Fortasse enim tui commodi gratia pactus es, ut hunc agrum, tanquam ad te pertinentem, Attio venderes, et damnum tibi imminet ex contractu, quasi sine ratione vendideris. Deinde evocatus a te permissi tibi, ut agrum traderes, et huius beneficii praetextu haec convenerunt. Quum tu agrum tradere velles, Attius aut non aderat, aut fundum accipere nolebat. Hoc enim casu exceptio tibi dabitur.

3) adversus me] Glossa interlinearis. Agentem et agrum vindicantem. Finge enim, te agrum antea Petro vendidisse et tradidisse.

4) pro te] Hoc est, convenit mihi tecum, ut, quum trecentos aureos Petro debeas, eosque solvere nequeas, hunc tibi fundum traderem, ut fundo Petro loco debiti tradito liberareris: nam si ita conventio facta est, tua causa facta est, et exceptione me submovere potes dicendo, me pro te hoc fecisse, nec te a me cogendum esse, ut, quae pro te pacta sunt, non facias, quomodo volueris.

Glossa interlinearis. Fortasse cavisti Petro ipsi, ipsum te traditurum.

XXXVII. Papirius. Curator civitatis 1) non potest remittere 2), quod ei debetur.

1) Curator civitatis] Nam et tutor eatenus debitum remittere non potest, quia licet debitores non convenerit et hi interea solvendo esse desierint, debiti non exacti nomine conveniatur. Multo minus pure remittere potest. Simile quiddam reperies cap. 22. eiusdem tit. et lib. et de curatore furiosi et prodigi.

Κυρίλλου. Ὁ κορυφαῖος τῆς πόλεως οὐ καλῶς παραχωρεῖ χρέος αὐτῆς.

Ὁ Παπίριος Ἀντωνίνου καὶ Σεβήρου εἶναι διάταξιν τὸ παρὸν κεφ. φησὶν. καὶ φησὶν ὁ Ἰνδιξ· ἀμέλει καὶ Φιλιππησίους ἐποφείλουσι πόλει χρήματα συνεχωρήθη ὑπὸ τοῦ τῆς πόλεως κορυφαίου, καὶ ἀνεγράφη τὸ γεγονός.

Ἐοίκασι γὰρ τοῖς ἐλάττους αἱ πόλεις, καὶ περιγραφόμεναι ἔχουσι ἀποκαταστάσιν.

συγχωρεῖν] Τοῦ Ἀντονίου. Ἀνάγνωθι βιβ. κβ'. τιτ. α'. διγ. κα. καὶ βιβ. β'. τοῦ κωδ. τιτ. δ'. διατ. ιβ'. καὶ βιβ. δ'. τιτ. λβ'. διατ. ε'. περὶ οὐκωρητοῦ συγχωρητικοῦ πάκτου ἐπὶ τόκοις παρὰ τοῦ κορυφαίου τῆς πόλεως γινόμενον.

λη'. Παπ. ^{υ)} Διὰ γὰρ ^{uu)} ἰδιωτικοῦ συμφώνου τὸ κοινὸν νόμιμον οὐκ ἐναλλάσσεται.

διὰ ἰδιωτικοῦ συμφώνου] Τοῦ Ἀντονίου. Περὶ κωροτομίας ἀνάγνωθι διγ. ζ'. καὶ περὶ δημοσίας διγ. μβ'. ὁμοίως δὲ τοῖς ἐνταῦθα βιβ. ν'. τιτ. ιζ'. διγ. κβ'. καὶ με.

λθ'. Ἰδεμ. ^{v)} Τὸ ἀσαφές ἢ ἀμφίβολον συμφώνον κατὰ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ μισθώσαντός ἐστιν.

τὸ ἀσαφές] Δωροθέος. Τὰ ἀσαφῆ σύμφωνα ἐπὶ πρῶτων καὶ μισθώσεων γινόμενα κατὰ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ μισθωτοῦ νοεῖται· αὐτοῖς γὰρ ἔξῃ σαφέστερα ποιῆσαι τὰ σύμφωνα.

Κυρίλλ. Τὰ ἀμυδρὰ σύμφωνα τὸν πρῶτον καὶ τὸν μισθώσαντα βλάπτουσι, οἷς ἔξῃ τὸ συμφώνον εἰπεῖν.

Μή σοι δὲ δόξῃ ἐναντίον τὸ ἐν τῷ ιγ'. διγ. τοῦ ε'. τιτ. τοῦ ιθ'. βιβ. ^{vv)} κείμενον, λέγον, ὡς, ἐάν παλῆσθαι σοι οἶκον, ἐφ' ᾧ με λαβεῖν τοῦ πρώτου ἐνιαυτοῦ τὰ ἐνοίκια καὶ σε τῶν ἔξης, τὰ ἐνέχυρα τῶν ἐνοίκων ἐμοὶ πρώτῳ, μέχρι οὐ πληρωθῶ, ὑποκείται διὰ τὸ μὴ λεχθῆναι φανερώς, ἡμῶς ἐκ τῶν ἐνεχύρων πρὸς ἀναλογίαν λαβεῖν. τούτο γὰρ ὑπεξηρημένον ἐπὶ τοῦ ἡθύνειν ἐστὶ θήματος. ζῆτε τὸ κεφ. ροα'. τοῦ γ'. τιτ. τοῦ β'. βιβ. λέγον· τὸ ἀμφίβολον συμφώνον κατὰ τοῦ πρώτου ἐστίν· ἢ δὲ ἀμφίβολος ἐναγογῆ οὐ καταβλάπτει τὸ τοῦ ἐνάγοντος πράγμα. φησὶν δὲ καὶ τὸ α'. θεμ. τοῦ μα'. κεφ. αὐτοῦ, ὅτι ἐπὶ τοῦ ἀσαφούς πράγματος κρεῖττον εὔροσιν τῇ ἀπαίτησι, ἢ περὶ τῷ ἐπεισεκτικῷ κέ. δι. φησὶν δὲ καὶ τὸ ης'. κεφ. αὐτοῦ, ὅτι ἐν ταῖς ἀμφιβάλοις ἀφηγήσεσιν τῇ διανοίᾳ δεῖ προσέξεν τοῦ ἀφηγημένου· ὅπερ δεῖ ἐν ταῖς ἀφηγήσεσιν, ὡς οἶμαι, νοεῖν. φησὶν δὲ καὶ τὸ ς'. κεφ. αὐτοῦ· ἐν τοῖς ἀμφιβάλοις τὸ φιλιανθρώπον ἐπικρατεῖ. φησὶν δὲ καὶ τὸ ζζ'. κεφ. αὐτοῦ, ὅτι, ἐάν αὐτῇ φρασίᾳ διχῶς ἐνοεῖται, ἢ ἀρμόζουσα τῷ κινουμένῳ πράγματι ἐπικρατεῖ. ἐν μέντοι τοῖς τοιοῦτοις ὑπὲρ τῆς προκίως ἀποκρινόμεθα, ὡς κεφ. πε'. αὐτοῦ καὶ τὸ πη'. κεφ. αὐτοῦ. φησὶν δὲ καὶ τὸ ριδ'. κεφ. αὐτοῦ· ἐν τοῖς ἀμφιβάλοις τὸ πιθανὸν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπικρατεῖ. φησὶν δὲ καὶ τὸ ρη'. κεφ. αὐτοῦ· ἐν τοῖς ἀμφιβάλοις τὸ καλοθετὲς δεχόμεθα. οὐ δὲ τὸ ἀσαφές συμφώνον κατὰ τοῦ πρώτου ἐρμηνεύεται, φησὶν καὶ τὸ λγ'. κεφ. τοῦ α'. τιτ. τοῦ ιθ'. βιβ. οὐ ἢ ἀρχῇ· ἐάν ἐν τῇ πρώτῃ λεχθῆ. φησὶν γὰρ τὸ τρίτον θέμα τοῦ μγ'. κεφ. αὐτοῦ, ὅτι δόλον ὁ πρῶτος ποιεῖ οὐ μόνον ἀσαφῶς ἐπὶ περιγραφῇ καλῶν, ἀλλὰ καὶ ἀμυδρῶς εἰς βλάβην ἀποπροσποιούμενος. τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἐπὶ ἐπερωτήσεως κρατεῖ· ἐν γὰρ τοῖς ἀμφιβάλοις ἢ ἐπερωτήσεως κατὰ τοῦ ἐπερωτήσαντος ἐρμηνεύεται, ὡς κεφ. λζ'. θεμ. τελευτ. τοῦ α'. τιτ. τοῦ μγ'. βιβ.

πρώτου καὶ μισθώσαντος] Ἐπάλῃσέ τις ἀγρὸν ἐμοί, ἢ καὶ ἐμισθώσεν. ἐν τοῖς ἀνεκταῖς ἢ μισθωτικοῖς πραγματεῖσι ἐνεγράφη σύμφωνα, ὅπερ ἀμφίβολον ἦν καὶ διπλὴν ἐρμηνείαν ἐπέδεχτο, ὡν ἡ μία ἠδίκει τὸν πεπρακτότα ἦτοι τὸν μισθώσαντα, ἢ δὲ ἄλλῃ κατέβλαπτεν ἐμέ. ζητούμεν, ποῖαν ἐν ταῖς μεταξὺ αὐτῶν ἐγειρομέναις φιλονεικίαις δεξασθαι χρῆ· καὶ φησὶν ὁ Παπινιανός· τὴν ἀδικουσαν τὸν πρῶτον ἦτοι τὸν μισθώσαντα χρῆ λαμβάνειν· ἐν γὰρ τῇ τουτου ἀποκείται ἐξουσίη, σαφῶς ἐπὶ τῷ συναλλάγματι ὅσον ἦτοι τὸ συμφώνον γράψαι.

† Αὐτοὺς γὰρ βλέπουσιν, οἷς ἔξῃ φανερώς τὸ συμφώνον εἰπεῖν. [Sch. l. 1. 761.]

Cyrilli. Curator civitatis, quod ei debetur, non recte remittit.

Papirius hoc capitulum Antonini et Severi constitutionem esse ait. Et ait Index: Certo Philippensibus, qui civitati pecuniam debebant, debitum a curatore civitatis remissum erat et, quod factum erat, revocabatur.

Civitates enim minoribus similes sunt et circumscriptione in integrum restitutionem habent.

2) remittere] Innominati. Lege lib. 22. tit. 1. dig. 21. et lib. 2. Codicis tit. 4. const. 12. et lib. 4. tit. 32. const. 5. de pacto remissorio tacito usurarum nomine a curatore civitatis facto.

XXXVIII. Papin. Per pactum enim privatum ¹⁾ L. 38. ius publicum non mutatur. D. 11. 14.

1) per pactum privatum] Innominati. De novi operis nuntiatione lege dig. 7. et de publica dig. 42. Similia huic loco leguntur lib. 50. tit 17. dig. 22. et 45.

XXXIX. Idem. Pactio obscura ¹⁾ vel ambigua L. 39. venditori et locatori ²⁾ nocet. D. eod.

1) obscura] Dorotheus. Pactiones obscurae in venditionibus et locationibus factae adversus venditorem et locatorem explicantur: nam licebat illis eas magis perspicuas facere.

Cyrilli. Pacta obscura venditori et locatori nocent, quibus pactum clarius eloqui licebat.

Ne contrarium tibi videatur, quod dig. 13. tit. 5. lib. 19. dicitur: Si tibi domum vendidero, ea lege, ut pensiones primi anni mihi cederent, tibi sequentium annorum, pignora inquilinorum mihi primum, donec mihi satisfactum sit, obligata sunt, quia aperte dictum non est, nobis ex pignoribus pro rata esse satisfaciendum. Hoc enim casu dicto exceptum est. Quare cap. 171. tit. 3. lib. 2. quo dicitur: Pactum ambiguum venditori obest: ambigua autem actio rem actoris non laedit. Dicitur quoque them. 1. cap. 41. eiusdem: In re obscura melius est, favere repetitioni, quam adventitio lucro. Ait quoque cap. 96. eius: In ambiguis orationibus sententia spectanda est eius, qui eas protulit: quod in orationibus, ut opinor, accipiendum est. Dicitur quoque cap. 56. eiusdem: In dubiis id, quod humanius est, praevalet. Ait cap. 67. eiusdem: Si idem sermo duplicem sensum habet, sententia rei gerendae apta praevalet. In eiusmodi tamen casibus pro dote respondemus, ut cap. 85. eiusdem et cap. 88. Item cap. 114. dicitur: In obscuris, quod probabile est, plerumque obtinet. Item cap. 188. dicitur: In ambiguis id, quod humanius est, accipimus. Obscuri pacti interpretationem adversus venditorem fieri, ait quoque cap. 33. tit. 1. lib. 19. cuius initium: Si in venditione dictum sit. Dicitur enim them. 3. cap. 43. eiusdem, dolo facere venditorem non solum, si fallendi causa obscure loquatur, verum etiam si in fraudem obscure dissimulet. Idem in stipulatione quoque obtinet. Nam in ambiguis stipulatio adversus stipulatorem explicatur, ut cap. 37. them. ult. tit. 1. lib. 43.

2) venditori et locatori] Agrum quis mihi vendidit vel etiam locavit. Instrumentis venditionis vel locationis pactum inscriptum erat, quod dubium erat, et duplicem interpretationem admittebat; et altera quidem venditori vel locatori, altera mihi nocebat. Quae quis, qualis in controversiis inter nos emergentibus accipienda sit? Et ait Papinianus, eam accipiendam, quae venditori vel locatori noceat: in huius enim potestate erat, clarius pactum scribere, vel clarius contractui legem dicere.

Ipsos enim respiciunt, qui pactum apertius concipere poterant.

u) Id est. Παπινιανός. Fabr. λζ'. Nomen ICti apud eum deest In Syn. p. 140. hoc caput legitur. uu) γὰρ deest in Syn. v) Fabr. λη'. Nomina ICtorum in hoc et reliquis capitalibus sunt e Cod. Coisl. Apud Fabr. desunt. Hoc caput in Syn. legitur p. 140. et 141. vv) Legendum est τοῦ δ'. τιτ. τοῦ κ'. βιβ.

L. 40. pr. D. II. 14. μ'. Ἰδεμ. w) Τὸ εἰπεῖν, ὁμολογῶ σε μὴ ἐνέχεσθαι, καὶ εἰς κληρονομίους διαβαίνει.

Τὸ εἰπεῖν] Δωροθέου. Διαλεγόμενος τις πρὸς τὸν χρεώστην αὐτοῦ οὕτως εἶπεν· ἐπαγγέλλομαι μὴ κατέχεσθαι σε τῷ χρεῖ. οὐκ ἔστι τοῦτο τὸ πάκτον προσωναίον, ὅθεν καὶ εἰς τοὺς κληρονομίους τοῦ δεβίτορος διαβαίνει.

Κυρίλλ. Τὸ εἰπεῖν, ὁμολογῶ σε μὴ κατέχεσθαι, ἢ ἔμ ἐστι τὸ πάκτον καὶ κληρονομία δίδοται.

μὴ ἐνέχεσθαι] Δοκεῖ μὲν τοῦτο προσωπικὸν εἶναι τὸ πάκτον· ἀλλ' εἰ τις ἐξακριβίωσεν τὸν ὀρισμὸν τῆς ἐνοχίας, εὐστοχῶς γενικῆν εἶπεν τὴν ἐλευθερίαν. ἔστι γὰρ ἐνοχία δεσμός δικαίον, δι' οὗ τις ἀναγκάζεται καταβῆλναι τὸ ἐποφειλομένον κατὰ τοὺς τῆς ἡμετέρας πολιτείας νόμους. ὁ γοῦν εἰπὼν, ὅτι οὐκ ἀπαιτῶ σε, οὐκ εἶπεν, ὅτι ἐλευθερῶ σε, ἀλλὰ σε οὐκ ἀπαιτῶ. δῆλον δὲ, ὅτι τοὺς κληρονομίους ἀπαιτεῖ. μένει γὰρ εἰ ἐνοχὸς ὁ πρωτότυπος, μόνος τῆς ἀπαιτήσεως ὑπερτεθείσης. ὁ δὲ ὁμολογῶν, μὴ ἐνέχεσθαι τινα, δηλοῖ ἐλευθερὸν εἶναι τοῦ χρέους· ἐλευθερομένου δὲ ταύτης τῆς ἐνοχίας καὶ οἱ κληρονομοὶ ἐλευθεροῦνται. καὶ ζήτησι περὶ τούτου τὸ β'. θεμ. τοῦ 5. κεφ. παρόντος. τίτ. καὶ μάθης περὶ τῆς ἐνοχίας τινὰ διαίρεσιν, ἥτις ἐν τῷ ῥήματι τοῦ ἀπαιτήσαι θεωρεῖται, οὐ μέντοι ἐν τῷ λέγειν, μὴ εἶναι τινα ἐνοχον.

εἰς κληρονομίους διαβαίνει] * Ἄλλο γὰρ ἔστιν τὸ εἰπεῖν, ὁμολογῶ σε, καὶ ἄλλο τὸ εἰπεῖν, ὁμολογῶ μὴ ἐνέχεσθαι σε, διὰ τὸ τὰ προσωπικὰ σύμφωνα προλήπει γενικά εἶναι, ὡς κεφ. 5. θεμ. 1.

* Τὰ τοιαῦτα κατὰ πρόληψιν γενικά εἰσιν, κἄν ᾄτην ἐντίθηται πρόσωπον. καὶ ζῆται κεφ. 5. θεμ. 5. καὶ βιβ. κε. τίτ. 4. κεφ. 7. θεμ. παρατελευταίων. ἔαν δὲ δῆλον ἔστιν, ὅτι μόνον τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ἐποίησε τὸ μὴ ἐνέχεσθαι, ἐνέχεται ὁ κληρονομίος αὐτοῦ, ὡς κεφ. ... τοῦ παρόντος τίτ. καὶ βιβ. κε.

† Οὐ γὰρ ἔστι προσωπικὸν τὸ τοιαῦτα εἰπεῖν, ἀλλὰ γενικόν· διὰ τοῦτο εἰς κληρονομίους διαβαίνει. [Sch. m. I. 761.]

L. 40. §. 1. D. eod. Καταδικασθεὶς καὶ ἐκκαλεσάμενος κατὰ τῆς ἀποφάσεως x) ἐπὶ μετρίῳ y) ποσῷ διελυσάμεν, συμφωνήσας, ὡς εἰ μὴ παρῶσα ρητὴς εἴσω προθεσμίαις, ὑπόκειμαι τοῖς κριθεῖσιν. ὁ τῆς ἐκκλήτου δικαστῆς οὐδὲν ἕτερον ζητῶν ἀκολουθεῖ τῷ z) συμφώνῳ.

καταδικασθεὶς] Εἰ ὁ καταδικασθεὶς ὅσος μετὰ τὸ ἐκκαλεσάμενος διαλυσάμενος ἐπάκτευσεν, ὡς εἰ μὴ εἴσω ἡμέρας δὴ τὰ ἐκ τῆς διαλύσεως, ὑποκίεσται τῇ ἰουδικαί, καὶ παρῶσῃ τὸ πάκτον, ὅπερ ἔτυχε ποιήσας, ὀφείλει ὁ αὐτῷ εἰσέειναι καὶ μηδὲν ἕτερον διδάσκειν τὸν τῆ ἐκκλήτου δικαστῆ, ἢ ὅτι διάλυσι γέγονε καὶ συμφωνῶν παρῶσῃ. καὶ λοιπὸν ὁ δικαστῆς καταδικάζει τὸν ὅσον, καὶ βεβαιοῖ πρότερον τὴν κατ' αὐτοῦ ἐξενεχθεῖσαν ἀπόφασιν, ἀκολουθῶν τῷ συμφώνῳ, ὅπερ ὁ ὅσος ἐποίησεν. ὁμοίον ἔχει ἐν τῷ μ'. διγ. τοῦ παρόντος τίτλου.

Κυρίλλ. Μετὰ ἐκκλήτον τις διαλυσάμενος ἐπάκτευσεν, εἰ μὴ εἴσω ῥητῆς ἡμέρας δὴ τὰ ἐκ διαλύσεως, ὑποκίεσθαι τῇ ἰουδικαίῳ ἄγνωμονήσας ἀπαιτεῖται τὰ ἐκ τῆς καταδικῆς, ὡς κομφέσους.

καὶ ἐκκαλεσάμενος] Καὶ γὰρ καὶ ὁ ἐκκαλεσάμενος ἢ δυνάμενος ἐκκαλεσάμενος καλῶς διαλύεται, ὡς κεφ. 5. θεμ. 4. τοῦ β'. τίτ. τούτου τοῦ βιβ. φησὶν καὶ τὸ α'. κεφ. αὐτοῦ, ὅτι μετὰ ψῆφον, κἄν μὴ ἐκκλήθη, δυνατόν διαλύεσθαι, ὅτε ἀρνεῖται ψηφισθῆναι ἢ ἀγροῦται, ὅτι ἐψηφίσθη. εἰ γὰρ τὰ μέρη δύναται δικάζεσθαι. φησὶν καὶ τὸ μδ'. αὐτοῦ κεφ. ὡς μῆτε δι' ἐκκλήτον, μῆτε δι' ἀποκαταστάσεως ἀναρτηθείσης τῆς κατὰ διάγνωσιν ἐξενεχθείσης ἀποφάσεως, μάτην γίνεται διάλυσις. ζῆται καὶ κεφ. κγ'. θεμ. β'. τοῦ 5. τίτλου τοῦ κδ'. βιβλίου. λέγει, ὅτι μετὰ ψῆφον ἐρωμένην οὐκ ἰσχυρῶς τις διαλύεται.

κατὰ τῆς ἀποφάσεως] * Ζῆται κεφ. μδ'. τοῦ β'. τίτ. τούτου τοῦ βιβ. ὁ φησὶν· ἔαν μῆτε δι' ἐκκλήτον, μῆτε δι' ἀποκατάστασιν ἀνηρτήθη ἢ κατὰ διάγνωσιν ἐξενεχθείσα ἀπόφασις, μάτην γίνεται διάλυσις, πλὴν εἰ μὴ κατὰ ἀνομιλίαν γέγονεν ἐπερωτήσας, ὡς τὸ αὐτὸ φησὶν κεφ. καὶ σημειώσαι

w) Fabr. λθ'. x) κατὰ τῆς ἀποφάσεως Cod. Coisl. deest apud Fabr. habet Cod. Coisl.

XL. Idem. Pactum his verbis conceptum¹⁾, profiteor te non teneri²⁾, etiam ad heredes transit³⁾.

1) pactum his verbis conceptum] Dorothei. Collocutus quis cum debitore suo dixit: profiteor, te debito non teneri. Hoc pactum personale non est; ideo etiam ad heredes debitoris transit.

Cyrilli. Si dixero, profiteor, te non teneri, pactum in rem est, et heredi prodest.

2) non teneri] Hoc pactum quidem personale esse videtur: sed si quis accurate definitionem obligationis cognoverit, facile remissionem generalem dixerit. Est enim obligatio iuris vinculum, quo quis necessitate adstringitur, id quod debetur, solvendi, secundum nostrae civitatis iura. Qui igitur dicit: a te non peto, non dicit: libero te, sed non peto abs te. Manifestum autem profecto est, eum ab heredibus petiturum. Debitor enim obligatus manet, cum sola petitio dilata sit. Sed qui profitetur, non teneri aliquem, significat, eum debito esse liberum: cum autem ab hac obligatione liberetur, etiam heredes liberantur. Quaere de eo them. 2. cap. 6. huius tit. et de obligatione distinctionem quandam disce, quae in verbo petere cernitur, nec tamen in dicendo, aliquem non esse obligatum.

3) ad heredes transit] Aliud enim est dicere, profiteor, me a te non petiturum, et aliud, profiteor, te non teneri, quia pacta personalia ex praesumptione in rem esse videantur, ut cap. 7. them. 10.

Eiusmodi pacta ex praesumptione in rem sunt, licet certa persona inserta sit. Et quaere cap. 7. them. 6. et lib. 25. tit. 1. cap. 8. them. penult. Si certum autem est, eum soli debitoris personae profectum esse, eum non teneri, heres debitoris tenetur, ut cap. ... hui. tit. et lib. 25.

Tale enim pactum non est in personam, sed in rem. Ideo ad heredes transit.

Condemnatus⁴⁾ appellatione⁵⁾ contra sententiam⁶⁾ interposita in modicam summam transegi ea lege, ut, si intra certum tempus non solverem, iudicatis subiacerem⁷⁾: iudex appellationis nihil aliud disquirens⁸⁾ pactum sequitur.

4) condemnatus] Si reus condemnatus post appellationem interpositam transigendo pactus est, ut, si intra statutum diem ea, quae transactione continentur, non solveret, iudicati actioni subiaceret, et pactum, quod iniit, transgressus est, actor introire debet et nihil aliud iudici appellationis probare, quam transactionem factam et pactum subsequutum esse. Et iudex caeterum reum condemnat et sententiam prius in eum latam confirmat, pactum sequens, quod reus iniit. Simile quid habes dig. 47. huius tituli.

Cyrilli. Post appellationem quis transegit et pactus est, ut si intra diem certum ea, quae transactione continentur, non praestaret, iudicati actioni obnoxius esset. Si non solverit, ex re iudicata convenitur, ut confessus.

5) appellatione interposita] Nam et qui appellavit aut appellare potest, recte transigit, ut cap. 7. them. 1. tit. 2. lib. hui. ait, et them. 11. eius, post sententiam, licet appellatum non sit, transigi posse, quum negetur, iudicatum esse, vel ignoretur, esse iudicatum. Partes enim adhuc litigare possunt. Cap. 49. quoque eiusdem dicitur, sententia causa cognita prolata neque appellatione neque restitutione suspensa, frustra fieri transactionem. Quaere et cap. 43. them. 2. tit. 6. lib. 24. quo dicitur, post rem iudicatam non valide quemquam transigere.

6) contra sententiam] Quaere cap. 49. tit. 2. huius libri, quo dicitur: Si neque appellatione, neque restitutione sententia causa cognita prolata suspensa est, frustra transigitur, nisi per Aquilianam stipulationem transactio facta sit, ut eodem cap. dicitur. Et nota

y) Ita Cod. Coisl. Fabr. μερικῶ. z) τῷ deest

τοῦτο παρὰδοξον ὄν. ζῆτει καὶ κεφ. κγ'. θεμ. β'. τοῦ ε'. τιτ. τοῦ κδ'. βιβ. εἴτε δικαίως, εἴτε ἀδίκως ἢ ἐκκλητος γέγονε. τὸ γὰρ τῆς διαλλύσεως ἰσχυρὸν οὐκ ἀναγηλασά τὰ χρεῖστά, ἀλλ' ὡς παρὰβάρτα τὸν ἀγνωμονήσαντα εὐθύνει εἰς πῶσαν τὴν καταδίκην, καὶ ἀπαιτεῖ τὰ περὶ τὴν ὑσχὴν εἰς τὸ δικαστήριον καταχθέντα.

ὑπόκειμαι τοῖς κριθεῖσιν] † Ἀγνωμονήσας ὑπόκειμαι καὶ ἀπαιτοῦμαι τὰ ἐν τῆς δίκης. [Sch. n. I. 761.]

οὐδὲν ἕτερον ζῆτῶν] † Οὐ γὰρ ζητεῖ, εἰ δικαίως εἴτε ἀδίκως γέγονε. [Sch. o. I. 761.]

Ἐὰν χωρὶς δελεγατίονος ^{a)} συμφωνήσωσιν οἱ κληρονόμοι, μὴ ἀνὰ μέρος ἐκάστου τὸ μέρος ^{b)} τοὺς δανειστάς ^{c)} λαβεῖν, ἀλλ' εἰς ὁλόκληρον τινα ^{d)} καταβαλεῖν δανεισταῖς ^{e)}, καὶ πρὸς τὸ συμφωνον λάβωσι, τοὺς τόκους εἰς ὁλόκληρον, εἴτα ἀγνωμονηθῶσιν, οὐ καλύονται πρὸς τὰ κληρονομίατα μέρη πᾶσιν οἱ πάντες ἐνάγειν.

Χωρὶς δελεγατίονος] Τρεῖς ἔχον τις δανειστάς, πρῶτον, σεκούνδον, τρίτον, καὶ χρεωστῶν αὐτοῖς, ἀπορῶν ἔργωπε τρεῖς τινος κληρονομίους ὁμωνύμους τοῖς δανεισταῖς, πρῶτον καὶ σεκούνδον καὶ τρίτον. ἐδόθη, ὅτι ἕκαστος κληρονόμος ἐκάστῳ τῶν δανειστῶν εἰς τὸ γ'. κατέχεται πρὸ νεκεδαιτία πᾶτες, ὑπὸ τοῦ κληρονομιάτου μέρους τῆμοντος τοῦ δωδεκαδίδου ὁμοῦ τὰς ἀγωγὰς. ἀλλ' οἱ κληρονόμοι τὰ σημετικά τῆς κληρονομίας διειλομένοι πράγματα, καθ' ἑαυτοὺς γενομένοι, ἀπόντων τῶν δανειστῶν καὶ μὴ συντεθειμένων, συμφωνον πρὸς ἀλλήλους ἐποίησαντο, ὥστε ἕνα κληρονομον ἐκάστῳ δανειστῇ καταβαλεῖν, καὶ τὸν πρῶτον ἀπέκειμαν πρῶτον, καὶ τὸν σεκούνδον τῷ σεκούνδῳ, καὶ τῷ τρίτῳ τὸν τρίτον. τούτων οὕτω γεγενημένων ἀπελθόντες κατέβαλον τοὺς τόκους, ὁ μὲν πρῶτος τῷ πρῶτῳ, σεκούνδος δὲ τῷ σεκούνδῳ, καὶ τρίτος τρίτῳ, εἰπόντες, ἂ καθ' ἑαυτοὺς συνεφώνησαν, οἷς οὐ συνήρουν οἱ δανεισταὶ μετὰ ταῦτα τέριος, εἰς τῶν κληρονομον, εἰς ἀπορίαν ἤλθεν. εἴτα τρίτος ὁ δανειστής ἔχωρει κατὰ τῶν ἄλλων κληρονομον ὑπὲρ τοῦ κληρονομιάτου μέρους κῶν. καθ' ἑαυτῶν ἔλεγον αὐτῷ ἐκείνοι, ὅτι συμφωνον ἐποίησαμεν καθ' ἑαυτοὺς, ὥστε τῶν τρίτων σοι καταβαλεῖν. ὁ δὲ ἔλεγον. ἀλλὰ τὰ πρὸς ὑμᾶς αὐτοὺς γενομένα συμφωνον οὐκ ἐποίησέ μοι πρόκομμα, ὥστε μηδεὶ κινήσει καθ' ὑμῶν, καθὼ μὴ παρόντος ἢ συνανωόντος ἐμοῦ προσήθε τὸ συμφωνον, οὐτε δὲ γέγονεν δελεγατίον, τοῦτεστιν, οὐκ ἐδελεγατεύθη μοι τρίτος. ἔλεγον αὐτῷ, ὅτι δι' ὧν ἐδέξασα τοὺς τόκους, ἐδοξας συμφωνεῖν, ὅτι παρὰ τοῦ τρίτου λαμβάνεις. ὁ δὲ τὸν αὐτῶν ἔλεγον. οὐκ ἐδοξα συμφωνεῖν, ἀλλὰ προσαγομένους τὸν τόκον ἐδέξαμην, καὶ ὡσπερ ὑπὸ ἀίρεσιν ἐδοξα δεχέσθαι τοὺς τόκους τῆν, εἰ καταβληθῆί μοι τὸ κεφάλαιον, καὶ εἰ μὴ οὐτος ὁ τρίτος οὐκ ἠδύνάτο μοι καταβαλεῖν, οὐκ ἠρόζων ὑμῶν. τῆς ζητήσεως οὕσης ἐν τούτοις, φησὶν Παπινίανος, ὅτι οὐ ζῆτῆν ἀγωγὴν ἐμποδίζεσθαι, ἢ ἔχουσιν οἱ δανεισταὶ πρὸ πωρε κατὰ τῶν κληρονομον, εἰ μὴ ἕκαστος τῶν κληρονομον κατὰ τὸ γεγραμμένον συμφωνον τὸ πᾶν μέρος, κατὰ τὴν ἀνυλογοῦσαν αὐτῷ δηλονότι μοῖραν, ἐκάστῳ τῶν δανειστῶν προσαγοῦν.

Κυρίλλου. Τρεῖς κληρονόμοι τοῦ ἐνὸς δεβήτορος τριῶν δανειστῶν ἐμέρισαν τὸ καθ' ἑαυτοὺς τὰ χρεῖα ἀνευ δελεγατίονος, καὶ ἕκαστος τόκους κατέβαλεν. οὐ προκοίνονται οἱ δανεισταὶ, ἀλλὰ καθ' ἑκάστου εἰς μέρος κῶνουν, εἰ μὴ τῶν τὸ μέρος ἐκάστῳ προσερχθῆ.

* Σολουτίαν λέγεται ἢ καταβολή. ἀκεπιτατίον δὲ ἢ ἀποχὴ καὶ συμπαση εἰενθρία. δελεγατίον δὲ ἀπὸ προσώπου εἰς προσώπων μεταθέσις. νοθατίον δὲ ἢ ἀπὸ ἀγωγῆς εἰς ἀγωγὴν, ὅλον ἀπὸ τῆς περὶ δανείον εἰς τὴν περὶ ἐπρωτησίας. πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλως ἄλλοι ἐκλαμβάνονται. καλῶς οὖν εἴρηκε τὸ χωρὶς δελεγατίονος ἢτοι μεταθέσεως. ἐν γὰρ τῇ μεταθέσει ἔδει παρῆναι τοὺς δανειστάς καὶ συνανεῖν ταυτῆ.

† Δελεγάρε ἐστὶ τὸ δοῦναι τινα τὸν χρεωστῆν εἰς τόπον ἑαυτοῦ ἀπευθύνον τῷ δανειστῇ, ἢ φησὶν ὁ δανειστής ἐπιτρέψει. [Sch. p. I. 761.]

οἱ κληρονόμοι] Ζῆτει βιβ. κς. τιτ. δ. κεφ. α. καὶ λα. γ. θεμ. α. καὶ κεφ. αὐτοῦ λς. καὶ βιβ. κς. περὶ δὲ τοῦ

hoc, cum mirabile sit. Quare et cap. 23. them. 2. tit. 6. lib. 24. Sive iuste, sive iniuste appellatum sit: transactionis vis enim sententiam non retractat, sed eum, qui in mora est, toti condemnationi obnoxium reddit, et efficit, ut ea, quae ab initio in iudicium deducta sunt, ab eo exigantur.

7) iudicatis subiacerem] Glossa interlinearis. Si fidem rumpam, teneor, et ea, quae in condemnationem deducta sunt, a me exiguntur.

8) nihil aliud disquirens] Non enim quaerit, utrum iusta an iniusta sententia sit.

Si sine delegatione ⁹⁾ inter coheredes ¹⁰⁾ con- L. 40. §. 2
D. II. 13.
venerit, ut creditores non pro parte cuiusque debitum acciperent, sed ut unus solidum creditoribus solveret, et creditores secundum pactum usuras in solidum acceperint, deinde heredes solvere recusent, omnes creditores omnes heredes non prohibentur ¹¹⁾ pro portionibus hereditariis ¹²⁾ convenire.

9) sine delegatione] Quidam, qui tres habebat creditores, Primum, Secundum, Tertium, quibus pecuniam debebat, ad inopiam redactus tres heredes creditoribus cognominatos scripsit, Primum, Secundum et Tertium. Certum est, singulos heredes singulis creditoribus in tertiam partem pro portione hereditaria teneri, cum lex duodecim tabularum actiones pro parte hereditaria dividat. Sed heredes res corporales hereditatis dividentes, soli inter se, creditoribus absentibus et non consentientibus, pactum invicem fecerunt, ut singuli heredes singulis creditoribus solverent, et Primum attribuerunt Primo, Secundum Secundo, Tertium Tertio. Quibus factis usuras solverunt, Primus Primo, Secundus Secundo, Tertius Tertio, dicentes ea, quae inter se pacti erant, quibus non consenserant creditores. Postea Tertius, unus ex heredibus, ad inopiam redactus est. Nunc Tertius creditor adversus reliquos heredes pro portione hereditaria egit. Dicebant autem illi, inter se convenisse, ut Tertius creditori solveret. Aiebat vero ille: pacta inter vosmet ipsos composita praeiudicium mihi non intulerunt, ut adversus vos agere amplius non possem, quum me non praesente vel consentiente pactum inintum sit, nec delegatio facta sit, id est, Tertius mihi delegatus non sit. Obiciebant illi, eum, quia usuras accepisset, in id consensisse videri, ut a Tertio debitum acciperet. Respondebat ille: non videor consensisse, sed usuras mihi oblatas accepi, easque quasi sub ea conditione accepisse videor, si sors mihi solveretur, non sub ea, ut si Tertius solveret mihi non posset, vobis molestus non essem. Quum de his quaesitum esset, Papinianus ait, non debere actionem prohiberi, quam creditores pro parte adversus heredes habent, nisi singuli heredes secundum tenorem pacti scripti totum debitum, pro portione scilicet ipsis competente, singulis creditoribus obtulerint.

Cyrelli. Tres heredes unius debitoris trium creditorum nomina sine delegatione inter se diviserunt et quisque usuras solvit. Creditoribus praeiudicium non fit, sed adversus quemque heredem pro parte agunt, nisi totum debitum cuique oblatum sit.

Solutio dicitur, quum debitum solvitur: acceptilatio omnis liberatio: delegatio debiti a persona in personam translatio: novatio transfusio actionis in aliam actionem, veluti transfusio conditionis certi ex mutuo in actionem ex stipulatu. Saepae autem alii aliter intelligunt. Recte igitur dixit, sine delegatione: in delegatione enim adesse creditores oportebat et in eam consentire.

Delegare est, debitorem dare aliquem in locum eius creditori obnoxium, aut cui creditor iusserit.

10) coheredes] Quare lib. 26. tit. 4. cap. I. et 31. them. I. et caput eius 36. et lib. 25. Heredes autem pro

a) χωρὶς δελεγατίονος Cod. Coisl. deest apud Fabr. b) Fabr. ἐξ ἐκάστου χρεωστῶν. c) τοὺς δανειστάς Cod. Coisl. deest apud Fabr. d) Fabr. εἰς τινος. e) δανεισταῖς. Cod. Coisl. Deest apud Fabr. f) Supra α. in Cod. Coisl. scriptum est δ. Basil. T. I. 79

ὅτι πρὸς τὰ κληρονομιαῖα μέρη ἐνάγονται οἱ κληρονόμοι, ἕξει βιβ. κγ. tit. α. κεφ. κ) μὴ κινῶν πολλά πράγματα ἐν τούτων καταλειφθείσιν, πᾶντες πρὸς τὰ κληρονομιαῖα μέρη ἐνάγονται.

† Συγκληρονόμοι διαιρούμενοι τὰ τῆς κληρονομίας πράγματα διέλιπον μετὰ αὐτῶν καὶ τοὺς δανειστὰς, ἵνα λόγον χάριν Πέτρος ὁ κληρονόμος Παύλῳ τῷ δανειστῇ καταβῆλῃ πάντα τὰ χρεωστούμενα αὐτῷ, καὶ Θωμᾷς Ἰωάννη καταβῆλῃ οἱ μέρη τοῖς δανεισταῖς οὐκ ἐπρωτήσαν ἢ) ἰδιαζόντως, ἕκαστος τὸν ἐπιλαγχάνοντα αὐτῷ χρεωστικῶν ἀπολογηθῆσάντες δὲ ὅμως τοῖς συμφωνοῖς τοῖς τόκοις τῶν χρεῶν ολοκλήρους ἔλαβον παρὰ ἱ) ἐπιλαγχάνοντων αὐτοῖς χρεωστικῶν. εἰ μετὰ ταῦτα ἀγρονομήσουσιν οἱ κληρονόμοι, καὶ μὴ τέλειον ἕκαστος καταβῆλῃ τὸ χρεὸς ἐκείνῳ τῷ δανειστῇ, ἢ ἐπέλαχεν, ἔξεστι τοῖς δανεισταῖς, κινῶν κατὰ τῶν κληρονομῶν πρὸς τὰ κληρονομιαῖα μέρη, οὐδὲν γὰρ ὑπομένουσιν ὑπόχρημα ἐξ ὧν οἱ κληρονόμοι συνεφωνήσαν πρὸς ἄλλήλους, ἢ ἐξ ὧν οἱ δανεισταὶ τοὺς τόκοις παρ' ἑκάστου ἡ) ἔλαβον εἰς ὁλοκλήρον. [Sch. p. I. 761.]

οὐ κωλύονται] * Ὅτι ἐν ἀπόντων τῶν δανειστῶν οἱ χρεώσται καθ' ἑαυτοὺς συμφωνήσουσι καὶ καταβῆλῶσιν καὶ τοκοῦς, οὐ προκομιεῖσθαι οἱ δανεισταὶ εἰς τὸ κατὰ πάντων ἐναγεῖν.

πρὸς τὰ κληρονομιαῖα μέρη] Ἐν γὰρ πρὸς ἕνα ἕκαστον μετὰ τῆς τῶν δανειστῶν εἰδήσεως ἐπέλεξαντο, τότε ἕτερος ἴσῳ ἕτερον οὐκ ἀπαιτεῖται, ὡς δῆθεν γενομένης делеγατίσεως ἢ τοῦ μεταθέσεως, ὡς ἐμφαίνεται ἀπὸ τῆς ἐν τῷ θ'. κεφ. τούτου τοῦ tit. κειμένης διαστίξεως.

L. 40. §. 3.
D. II. 14.

Ὁμολογῶν ἢ) ὑπὲρ θυγατρὸς προῖκα συνεφωνήσα, ἵνα μετὰ θάνατόν μου, τελευτώσης αὐτῆς ἡ παιδός, τὸ μέρος τῆς προικῆς μείνῃ παρὰ τῷ ἀδελφῷ μου τῷ κληρονόμῳ μου. οἱ μετὰ ταῦτα τεχνήντες ἐξ ἐμοῦ παῖδες καὶ γραφέντες κληρονόμοι τὴν τοῦ δόλου παραγραφὴν ἔξουσιν. ἀπλῶς γὰρ τῶν κληρονόμων μου προσηύθησα.

Ὁμολογῶν ὑπὲρ θυγατρὸς προῖκα] Πατὴρ ὑπὲρ θυγατρὸς ἐπρωτηθῆν γαμβρῷ προῖκα δοῦναι· μὴ ἔχων δὲ παῖδας ἀφῆκεν, ἀλλὰ μόνον ἀδελφόν, καὶ προσδοκῶν, αὐτὸν γίνεσθαι αὐτοῦ κληρονόμον, πάκτον ἐποίησε πρὸς τὸν ἄνδρα τῆς θυγατρὸς τοιοῦτον, ἵνα ἐὰν συμβῇ, τὴν θυγατέρα μου τοῦ γάμου ἐπι συνισταμένου τελευτήσῃ παιδῶν ἐκτός, μὴ πλεον τοῦ ἡμίσεος μέρος ἀπαιτηθῆναι ἀδελφόν καὶ κληρονόμον αὐτοῦ τοῦ ἐπρωτηθέντος. οὗτος ὁ περὶ θένος ἐπιξ..... ἐποίησε παῖδας καὶ τοιούτοις κληρονόμοις ἐχρήσατο. λέγει Παπινιανός, ἐὰν τελευτώσης ἐν τῷ γάμῳ τῆς γυναίκος δίχα παιδῶν ἔσθῃ ὁ ἄνδρ, πάσον ἀπαιτῶν τὴν προῖκα τοὺς παῖδας τοῦ περὶ θένου, ἐκβάλλεται δόλον παραγραφῆ. εἰ καὶ τὰ μάλιστα τὸ πάκτον ἔρεκεν τοῦ ἀδελφοῦ γεγενῆται, ὅμως δῆλον ἐστίν, ὅτι οὕτως αὐτὸ ἐποίησε, ὡς ἐπ' ἐκείνῳ κληρονόμῳ μέλλον τελευτήν. δίκαιον δὲ ἐστὶ, ἐκ τύχης αὐτῷ γεγενῆσθαι τοὺς παῖδας καὶ τοὺς τῶν ἴδιον πατέρα κληρονομήσει καὶ τὸ ἐκ τοῦ πάκτου ὄφελος διαδέσασθαι, ὡς ὁ πατὴρ τῆς τοῦ κληρονομοῦντος αὐτὸν ὠφελείας προσηύθη πρὸς τὸν γαμβρὸν ἐποίησεν. καὶ σημεῖωσι, ὅτι θνατὸν ἐστὶ ἀπὸ κληρονομῶν ἄρξεσθαι πάκτον διὰ τοῦτο γὰρ ὁ Παπινιανός οὐ πάκτου, ἀλλὰ δόλου δέδωκεν αὐτοῖς παραγραφῆν. βλέπε δὲ σημειώσεων. εἶπε, ὅτι ἐπρωτηθῆν μὲν ἢ προῖξ, οὕτω δὲ ἢν ἴσα τὸ πάκτον, ἵνα μὴ γένηται ἀπαιτήσις, συνεστηκῶτων ἐπι τῶν γάμων, ἢ τοῦτο εἶπεν, ἐὰν συμβῇ διαλυθῆναι τὸν γάμον, σοὺ τὴν προῖκα μὴ ἀπαιτήσαντος.

Κυρίλλ. Ἀδιάφορον ἐστίν, ὡς ἂν θεματοῦσης. ἐστὶ φίλιος ἄλιος νόν γάρβουσι, ὡς εἶχε παῖδας, ὅτε ἐπάκτευσεν. ἄλλως οὐ κέρηται τῇ τοῦ πάκτου παραγραφῆ, ἀλλὰ μόνος ὁ ἀδελφός, κληρονόμος δηλονότι γνώμενος, οὐ μὴν οἱ παῖδες αὐτοῦ, ἐπειδὴ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ συμφωνοῦν παῖδας ἔχων εἰσαπήσεν αὐτοὺς. καὶ σημείωσαι, πότε τὸ ὑπὲρ ἄλλου γενομένον πάκτον ἄλλῳ συμβάλλεται διὰ τὴν διάθεσιν τῶν πακτευσόντων, ἵνα τοὺς κληρονομίους παραμνθῆσιν. ἐντεῦθεν ἐστὶν εἶπεν, ὅτι, κινῶν ἄλλον καὶ οὐ τοὺς παῖδας ἔγραψα κληρονόμον, καὶ οὗτος εἶχε δόλου παραγραφῆν· ἐπιφανικῶς γὰρ ἔχει τὸ ἕθρον, ἵνα τοὺς κληρονομίους παραμνθῆσιν.

Κυρίλλ. Ὑπὲρ τῆς θυγατρὸς μου ἐπρωτηθῆν προῖκα ἐπάκτευσαι, ἵνα, ἐὰν συνισταμένου τοῦ γάμου ἢ θυγατῆρ ἡπαισ τελευτήσῃ, τὸ ἡμίση τῆς προικῆς μέρη παρὰ τῷ κληρονόμῳ μου

portionibus hereditariis conveniri, quaere lib. 23. tit. I. cap. 43. Etiamsi plures res uni eorum relictae fuerint, omnes pro portionibus hereditariis conveniuntur.

Coheredes res hereditatis dividentes etiam creditores inter se dividerunt ita scilicet, ut Petrus heres Paulo creditori totum debitum persolveret, et Thomas Joanni. Creditores tamen singuli a debitore, qui ipsis obtigit, seorsim stipulati non sunt. Pacta tamen sequentes usuras nominum solidas a debitoribus, qui ipsis obtigerunt, acceperunt. Si postea heredes in mora sint, et quisque non totum debitum ei creditori, cui obtigit, solverit, creditoribus adversus heredes pro portionibus hereditariis agere licet. Nullum enim praeiudicium ex iis patitur, quae heredes inter se pacti sunt, vel ex eo, quod creditores a quoque usuras in solidum acceperunt.

11) non prohibentur] Quia si absentibus creditoribus debitores inter se pacti fuerint et usuras quoque solverint, creditoribus praeiudicium non fit, quominus adversus omnes agant.

12) pro portionibus hereditariis] Nam si quemque creditoribus scientibus debitorem elegerint, tunc alter pro altero non convenitur, quum delegatio certo facta sit, ut ex distinctione apparet cap. 9. hui. tit. posita.

Dotem pro filia promittens 13) pactus sum, ut post mortem meam, filia sine liberis defuncta, portio dotis 14) apud fratrem heredem meum remaneret 15). Liberi postea a me suscepti 16) et heredes scripti 17) doli exceptionem habebunt 18): simpliciter enim heredibus meis consului.

13) dotem pro filia promittens] Pater pro filia genero dotem dare promisit: cum filios non haberet, sed fratrem tantum, et expectaret, hunc sibi heredem extitutum, cum marito filiae pactus est, ut, si filiam constante adhuc matrimonio sine liberis mori contingeret, a fratre eodemque herede promissoris non amplius dimidia parte exigeretur. Hic socer..... liberos suscepit, qui ei heredes extiterunt. Ait Papinianus, si muliere sine liberis in matrimonio defuncta, maritus a liberis soceri totam dotem exigat, eum doli exceptione submoverti. Licet enim pactum fratris causa initum sit, tamen certum est, eum sic pactum fecisse, quasi ipsi defuncto frater heres esset extiturus. Aequum autem est, ut liberi fortunae beneficio ei donati et patri heredes existant et in utilitatem ex eo pacto redundantem succedant, quod pater commodo eius, qui ipsi heres extitutus esset, prospiciens cum genero iniit. Et nota, pactum ab heredibus inchoare posse. Ideo enim Papinianus non pacti, sed doli exceptionem eis dedit. Vide tamen specie posita. Dic, dotem quidem promissam esse, nondum autem pactum fuisse de non petenda dote, constante adhuc matrimonio, aut hoc eum dixisse, si matrimonium solvi contingat, dote a te nondum petita.

Cyrilli. Nihil interest, quolibet modo tibi finxeris. Legitur in textu: alios filios non habuit. Itaque filios habuit, cum pacisceretur. Aliter pacti exceptione non utitur, sed frater solus, si heres scilicet extiterit, nec vero liberi eius, quia pacti tempore liberos habens eos silentio praeteriit. Et nota, quando pactum pro alio factum alii prosit, propter sententiam paciscentium, ut heredibus consulatur. Inde dicere licet, etsi alium, non liberos scripserim heredem, eum quoque doli exceptionem habere. Textus enim dilucide habet: ut heredibus consulatur.

Cyrilli. Cum pro filia mea dotem promississem, pactus sum, ut si filia constante matrimonio sine liberis decessisset, dimidia dotis pars apud fratrem eundemque

g) Leg. κεφ. Cod. Coisl. βιβ. 4) Fabr. ἐπερωτήσαν. ε) Fabr. περί. Sed περί significat de, et hoc loco non aptum esse videtur. Unde emendavi παρά, cum notae utriusque praepositionis saepissime in libris mss. commutentur. 4) malim ἐκάστου. Fabr. ἐκάστῳ. 1) Haec §. 3. legitur in Syn. p. 290.

καὶ ἀδελφῶν· δοκῶ γενικῶς τῶν κληρονόμων προνοεῖσθαι· διὸ ἔαν σχῶ παῖδας καὶ γράψω αὐτοὺς κληρονόμους, ἔξουσιν δόλου παραγραφήν·

Ζῆτει κεφ. λγ'. τούτου τοῦ τίτλου καὶ μή σοι δόξῃ ἐναντία· ἐκεῖνο γὰρ ἕτερον ἔχει θεματισμὸν καὶ διαφέρει τῷ πύκτω· ἐκεῖ γὰρ ἐνὸς μόνου τῶν κληρονόμων προενόησεν, ὡς τὸ αὐτὸ κεφ. φησὶν· ἐνταῦθα δὲ καὶ ἀπλῶς πάντων· διὰ τί δὲ τὴν τοῦ δόλου ἔξουσιν; διότι μόνου τοῦ προσώπου ἐνημόνευσα τοῦ ἀδελφοῦ μου· καὶ ἐπεὶ ἐν ἀτομίᾳ τῆς τοῦ συμφώνου παραγραφῆς ἀνομοῖε ἢ τοῦ δόλου, ὡς κεφ. ι'. τούτου τοῦ τίτ. θεμελευτ. εἰκότως, ἐπεὶ μὴ δίδονται τοῖς νόοις μου τοῖς καὶ κληρονόμοις μου ἢ τοῦ πύκτου παραγραφή, ἢ τοῦ δόλου.

τὸ μέρος τῆς προικῆς] * Ἰστοὶ τὸ ἡμισυ· ὁ γὰρ εἶπων μέρος καὶ μὴ δηλώσας, πόσον, τὸ ἡμισυ δηλοῦ... .. κεφ. ρζδ'. καὶ βιβ. ιβ'. τίτ. α'. κεφ. κθ'. καὶ βιβ. ις'. τίτ. α'. κεφ. μζ'. λέγον· καὶ μέρους οὐσίας ληγαίνεσθαι χρήσις καρπῶν, καὶ ἔαν μὴ ἐκφωρηθῇ, πόσον μέρος, τὸ ἡμισυ νοοῦμεν.

† Σημείωσαι, ὅπως οὐκ ἐπὶ τὴν προῖκα εἶπεν, ἀλλὰ τὸ μέρος τῆς προικῆς· ἐπειδὴ καὶ τοῦ πατρὸς γράψατος ἴσως τὴν ὅλην προῖκα ἀναδοῦναι, ἐξῆν τῇ θυγατρὶ ἀπὸ νόμου τὸ ἀναλοῦν τῷ φαλκιδίῳ τὸ μέρος τῆς προικῆς ὑποκρατεῖν· καὶ λέγεται ἐξ ἀπλῆς τοῦτο καὶ ὁμοίως· τοῖς πασι γὰρ καὶ μὴ βουλομένον τῶν πατέρων ἔξεστι ὑποκρατεῖν τὸν φαλκιδίον, διὰ τὸν καιρὸν τὸν λέγοντα· τὸ ἐκ τοῦ νόμου διδόμενον ἰδιώτης ἀφέλεσθαι οὐ δύναται· ὡσαύτως καὶ ὁ πατὴρ δύναται συμφωνεῖν παῖδον ὑπόντων τῇ θυγατρὶ, τὸ μέρος ὑποκρατεῖν αὐτῶν τοῦ φαλκιδίου, τὸ δὲ λοιπὸν ἀποπέμπειν τοῖς κληρονόμοις. [Sch. q. 1. 761.]

μεῖνθ παρὰ τῷ ἀδελφῷ] Τοιοῦτον δὲ ἦν τὸ συμφώνον, ἵνα μὴ γένηται ἀπαιτησις συνεστηκότος τοῦ γάμου· ἢ τοῦτο εἶπεν· ἔαν συμβῇ διαλυθῆναι, σοὺ τὴν προῖκα μὴ ἀπαιτήσεις· οὕτως ὁ Ἰνδιξ.

οἱ μετὰ ταῦτα τεχθέντες παῖδες] Κύριλλος δὲ φησὶν διάφορον, ὡς ἂν θεματιστῆς· ὥστε, εἰ εἶχε παῖδας, ὅτε... τὸ τοιοῦτον ἐποίει πύκτον, οὔτε τὴν τοῦ δόλου παραγραφήν οἱ παῖδες ἔξουσιν, ἀλλὰ μόνος ὁ γενόμενος κληρονόμος ἀδελφός αὐτοῦ ἔχει τὴν τοῦ πύκτου, ἐπεὶ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ συμφώνου παῖδας ἔχον εἰσώπησεν αὐτούς· οὕτως ὁ Ἰνδιξ.

καὶ γραφέντες κληρονόμοι] Εἰ μέντοι οἱ ἐπιτεχθέντες μοι παῖδες ἐτελεύτησαν πρὸ τοῦ τελευτήσαι με, ὁ ἀδελφός μου παραλαμβάνει αὐτὴν, ὡς μέλλον με κληρονόμειν· ὥστε, κἂν μὴ παῖδες ἐτέχθησαν, ἔγραψα δὲ ἄλλον κληρονόμον, ἔχει καὶ αὐτός τὴν τοῦ δόλου παραγραφήν, ὡς ἐμφαίνεται ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ ἠρητοῦ Ἰνδιξ.

δόλου παραγραφῆν ἔξουσιν] † Καὶ καλῶς ἔξουσιν τὴν παραγραφήν· ὁ γὰρ πατὴρ ὡς μὴ ἔχων ἑτέρουσ παῖδας κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ συμφώνου, ἐμελλεν τὸν κληρονόμον τὸν ἀδελφόν αὐτοῦ καταλιπεῖν· ὕστερον δὲ ἀπογενήσας καὶ κληρονόμους αὐτοὺς γράψας, ὡσαπποῦς δέδωκεν ἀπαιτεῖν καὶ τὴν προῖκα τῆς ἀδελφῆς αὐτῶν. [Sch. r. 1. 762.]

μα'. Ἰδὲμ. η) Συνεφώνησα μέρος λαμβάνων εἶσω προθεσμίας παρὰ τοῦ χρονίστου μου ποιεῖν αὐτῷ τοῦ λοιποῦ ἀποχρῆν· ἀγωγὴν οὐκ ἔχει, ἀλλὰ παραγραφήν.

συνεφώνησα] Ἰάν οὕτω πακτεύσῃ Τίτιος, ὅτι εἰν εἶσω τριάκοντα ἡμερῶν καταβῆλῃς μοι τὸ ἡμισυ τοῦ χρέους, οὐκ ἀπαιτῶ σε τὸ λοιπὸν, καὶ ἔλθῃ μετὰ ταῦτα περὶ τῶν ὑπολοίπων ὁ ἄκτωρ καιρῶν, δύναται ὁ ἄκτος ἀντιθεῖναι παραγραφήν, κἂν τὰ μάλιστα μὴ ἔχη ἀγωγὴν ἐκ τοῦ γενομένου συμφώνου, δι' ἧς τὸ ἡμισυ τοῦ χρέους καταβιβάων ἠδύνατο ἂν παρασκευάσαι τὸν ἄκτωρα ποιῆσαι αὐτῷ ἀνεπιπλασίονα τῶν ὑπολοίπων.

Κυρίλλ. Ἐάν πακτεύσω, εἰ εἶσω τῆςδε τῆς ἡμέρας καταβῆλῃς μοι τὸ ἡμισυ τοῦ χρέους, τὸ λοιπὸν οὐκ ἀπαιτῶ σε, τοῦτο τὸ πύκτον οὐ τίκει ἀγωγὴν, ἀλλὰ παραγραφήν.

μέρος] Τί σημαίνει τὸ μέρος, εἰ θέλεις μαθεῖν, ζῆτει βιβ. β'. τίτ. β'. κεφ. ρζδ'. θεμ. β'. φησὶν γὰρ· ὁ λέγων μέρος, εἰ μὴ προστίθῃται, ποῖον, τὸ ἡμισυ φησὶν· δηλοῦ καὶ βιβ. ιβ'. τίτ. α'. κεφ. α'. λέγον· εἰν μὴ λεχθῆ τι μέρος, πῶς χρή μετρίεσθαι, ἴσα εἶναι· καὶ βιβ. ις'. τίτ. α'. κεφ. μγ'. λέγον· καὶ

m) Quae exciderunt, haec fuisse videntur: βιβ. β'. τίτ. β'. Nam in tit. de V. S. fr. 164. similis sententia reperitur.
n) Fabr. μ'. Deest apud eum ἴδὲμ.

heredem meum remaneret. In universum heredibus prospicere videor: ideo si liberos habeam eosque heredes scripsero, doli habent exceptionem.

Quaere cap. 33. huius tituli: nec tibi contraria videantur. Illud enim alium casum habet suppositum et pacto differt. Ibi enim uni tantum heredum prospectum est, ut eodem capitulo dicitur: hic autem simpliciter omnibus consultum est. Cur autem doli habent exceptionem? Quia personae tantum fratris mei feci mentionem: et cum deficiente pacti exceptione doli exceptio competat, ut cap. 10. hui. tit. them. ult. merito, quia liberis eisdemque heredibus meis pacti exceptio non datur, datur doli exceptio.

14) portio dotis] Sive dimidia: nam qui partem dicit, nec exprimit, quotam, dimidiam significat, ut lib. 2. tit. 2. cap. 164. et lib. 12. tit. 1. cap. 29. et lib. 16. tit. 1. cap. 46. quo dicitur: Etiam partis bonorum usufructus legatur, et si expressa non fuerit pars, dimidiam partem intelligimus.

Nota, lreconsultum non dicere, dotem, sed portionem dotis: quia licet pater forte totam dotem reddi scripserit, filiae portionem dotis ad modum Falcidiae lex retinere permittit. Idemque dicitur de simplici donatione: liberis enim, invitis quoque parentibus, Falcidiam retinere licet, propter regulam dicentem: quod lege datum est, privatus auferre nequit. Similiter pater quoque, si liberos habeat filia, pacisci potest, ut portionem Falcidiae eis contingentem retineat, residuum autem apud heredes maneat.

15) apud fratrem remaneret] Tale autem pactum erat, ne constante matrimonio dos peteretur: vel sic erat conceptum: si matrimonium solvi eveniat, dotem tuam non petes. Sic Index.

16) liberi postea suscepti] Cyrillus autem ait, interesse, quomodo tibi finxeris: itaque, si liberos habebat, quum... pactum iniret, neque doli exceptionem liberi habent, sed frater tantum, qui heres extitit, pacti exceptionem habet, quum testator tempore pacti liberos habens eos silentio praeteriit. Sic Index.

17) et heredes scripti] Si tamen liberi postea suscepti ante mortem meam decesserint, frater meus exceptionem pacti habet, tanquam heres mihi exiturus. Itaque, et si liberi suscepti non sint, ego vero alium heredem scripserim, hic quoque doli exceptionem habet, ut Index ex sententia textus ostendit.

18) doli exceptionem habebant] Et merito exceptionem habent: cum enim pater pacti tempore alios liberos non haberet, fratrem suum heredem facere destinaverat. Postea vero liberis susceptis eisdemque heredibus scriptis, tacite pactus videtur, ut dotem sororis suae petere eis liceret.

XLI. Idem. Pactus sum ¹⁾ cum debitore meo, L. 41.
ut si partem ²⁾ debiti intra certum diem ab eo ca- D. II. 14.
perem ³⁾, residuum ei acceptum ferrem: actionem non
habet ⁴⁾, sed exceptionem.

1) pactus sum] Si Titius pactus sit, se, si intra triginta dies dimidiam debiti partem solverem, reliquum a me non petiturum, et postea de residuo agat, reus exceptionem opponere potest, licet actionem ex pacto inito non habeat, qua dimidia debiti parte soluta efficere possit, ut actor residuum acceptum ei ferat.

Cyrilli. Si pactus sum, me, si intra certum diem dimidiam debiti partem mihi solveris, residuum a te non petiturum, hoc pactum actionem non gignit, sed exceptionem.

2) partem] Si discere velis, quid pars significet, quaere lib. 2. tit. 2. cap. 164. them. 2. Ait enim: Qui partem dicit, si non adiecerit, quotam, dimidiam significat. Ostendit quoque lib. 12. tit. 1. cap. 1. quo dicitur: Si partes adiectae non sunt, in quas divisio facienda sit,

μέρους ουσίας ληγατέομεν χορῶν καρπῶν· ἐὰν μὴ ἐκφωνηθῆ, πόσον μέρος, τὸ ἡμῶν ροοῦμεν.

λαμβάνων] Εἰ θέλεις μαθεῖν, τί σημαίνει τὸ λαβεῖν, καὶ τί τὸ δεῖσθαι, ζήτησι βιβ. β. [τιτ. β.] *) κεφ. σα. φησὶν γὰρ· ἕτερον ἐστὶ λαβεῖν καὶ ἕτερον δεῖσθαι· τὸ λαβεῖν ἐνδυνάμως ροεῖται, δεῖσθαι δέ, κἂν οὐχ οὕτως τις ἐδέξαιτο, ἵνα ἔξη, διὰ τοι τοῦτο οὐ δοκεῖ τις λαβεῖν, ὅπερ μέλλει ἀποκαθίσταν· ὡσπερ περιεληλυθέναι κρῖος ἐκείνο λέγεται τὸ ἀπομένειν μέλλον. καὶ τιτ. γ. τοῦ αὐτοῦ βιβλίον κεφ. γα. οὐ δοκεῖ τις λαμβάνειν, ὅπερ ἄλλω ἀποκαταστήσει ἀναγκάζεται.

ἄγωγὴν οὐκ ἔχει] * Αὐτὸ τὸ εἶναι ψιλὸν τὸ σύμφωνον ἦτοι μετὰ χρόνον, καὶ ζήτησι κεφ. ζ. θεμ. γ. ....) μεταχρονίου καὶ συγχρόνου συμφώνου, καὶ σημειώσαι, ὅτι τὸ σύμφωνον τὸ συγχρόνον τίκει ἀγωγὴν, τὸ δὲ μετὰ χρόνον παραγωγὴν μὲν ἐπὶ τῶν καλῆ πλάσει ἀγωγῶν, ἐπὶ δὲ τῶν στράκτων οὐδέποτε τίκει ἀγωγὴν, κἂν σύγχρονον ἐστὶ, ἀλλὰ παραγωγὴν χαρίζεται τῷ ἐν .....) ἐναγομένῳ.

† Οὐ δύναται ὁ χρεώστης καταγαυάζειν τὸν δανειστήν, ποιῆσαι αὐτῷ ἀποχρῆν τοῦ χρέους. ἀλλ' εἰ μὴ παρακολουθῆ τῷ συμφώνῳ, ἐναγομένος ἔχει παραγωγὴν τοῦ συμφώνου. [Sch. s. 1. 762.]

L. 42. D. II. 14. μβ. 7) Ἰδεμ. 7) Συμφωνήθη, τὸν χρεώστην καὶ μὴ τὸν δανειστήν διδόναι τὰ δημόσια τοῦ ἐνεχυρασθέντος 8) ἀγροῦ. τὸ σύμφωνον οὐκ ἔρρωται πρὸς τὸν 7) δημόσιον· τὰ δίκαια γὰρ αὐτοῦ τοῖς ἰδιωτικοῖς συμφωνοῖς οὐ βλάπτεται.

συμφωνήθη] Τοῖς ἰδιωτικοῖς συμφωνοῖς ὁ φύσκος ἦρρον τὸ δημόσιον οὐ προκρηματίζεται. δίκαιον γὰρ, τὸν νεμόμενον τὰς εὐσεβεῖς εἰσφορὰς παρέχειν. ἐὰν ἀγροῦ μὲν ἀντὶ τόκων λαμβάνειν τοὺς καρπούς, ἐμὲ δὲ τὸν δεβίτορα καταβαλεῖν τὰς εὐσεβεῖς εἰσφορὰς, καὶ μὴ αὐτὸν τὸν νεμόμενον .....), τοῦτο τὸ σύμφωνον, ὅσον ἦκεν εἰς τὸ τοῦ φύσκου πρόσωπον, ἀνίσχυρον ἐστὶ, καὶ καλῶς ὁ κρεδύτωρ ἐνάγεται χάριν τοῦ δημοσίου ἐπὶ τοῦ φύσκου καθ' ὑπόδειγμα τοῦ οὐσοφρονουτοναρχοῦ, ὡς εὐρησῆς ἐν τῷ γ. τῶν δὲ ἰουδαϊκῶν βιβλίων. τοῦτο δὲ αὐτὸ ρησῶν καὶ ἐπὶ κολωνοῦ. ἀνίγνωθι δὲ τὸ ἐν τῷ δὲ τουτέστι μονοβιβλίῳ τιτ. ζ. διγ. ιβ. κείμενον θεμ. οὐ ἢ ἀρχῆ· Λούκιος Τίτιος· ἐστὶ γὰρ ἐξ αὐτοῦ σημειώσασθαι, ὅτι καὶ νόμοι διαγορεύονται ἰδικῶς, τὸν νεμόμενον καὶ συντελεῖν. ἐσθ' ὅτε οὐχ ὁ νεμόμενος, ἀλλ' ὁ δεσπότης συντελεῖ, ἐνθα τοιοῦτο παρακολουθήσων ἀδικῶπως ἐν τῇ πόλει συνηθείη. σημειώσαι δὲ διὰ τὸ κείμενον ἐν τῷ μ. διγ. τοῦ παροῦτος τιτ. τουτέστι, ὅσον εἰς τὸν τοῦ δημοσίου λόγον, λαμβάνει γὰρ ἐν τῷ εἰρημένῳ ββ. διγ. ὅτι, ὅσον ἦκε πρὸς αὐτὸν τὸν δεβίτορα καὶ τὸν δανειστήν, ἔρρωται τὸ πάκτον, ὥστε καὶ μετὰ τὸ σύμφωνον ἀπαιτεῖται μὲν ὁ δανειστής τοὺς φόρους ὡς νεμόμενος, ἀπαιτεῖ δὲ τὸν δεβίτορα διὰ παρακατασχέσεως δηλονότι τὴν βοήθειαν. καὶ θεξ γὰρ οὕτως, ὅτι ἐπὶ τούτῳ αὐτῷ ὑπετέθη ὁ ἀγρός, ἐφ' ᾧ ὑπὲρ τῶν τόκων καὶ τῶν δημοσίων, ἡ δίδωσιν ὡς νεμόμενος, ἔχειν αὐτὸν τοὺς καρπούς. ὠφελεῖ οὖν αὐτῷ τὸ μετὰ ταῦτα γνωόμενον πάκτον.

Τὸ πάκτον τὸ γεγόμενον μετὰ τὸν δεβίτορα καὶ τοῦ δανειστοῦ, ἵνα ὁ δεβίτορ συντελεῖ ὑπὲρ τοῦ ἐνεχυρασθέντος ἀγροῦ, οὐ προκρηματίζεται τὸν φύσκον, ὡσπερ οὔτε ἕτερον ἰδιωτικῶν πάκτων.

Κατὰ τοῦτο δεῖ θεματίζεσθαι καὶ τὸ ἐν τῷ ζ'. θέματι τοῦ κ'. κεφαλαίου τούτου τοῦ τίτλου κείμενον, λέγον, ὅτι πρὸς ἕτερον γεγόμενον σύμφωνον οὐκ ὀφείλει βλάπτειν ἕτερον. ὅμοιον δὲ τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ καὶ τὸ ἐν τῷ ββ. κεφ. τουτοῦ τοῦ τίτλου καὶ ἐν τῷ οβ'. καὶ τὸ λη'. κεφ. ὅτι διὰ ἰδιωτικοῦ συμφώνου τὸ κοινὸν νόμιμον οὐκ ἐναλλάσσεται. καὶ γὰρ καὶ ὁ τὴν χρῆσιν τῶν καρπῶν ἔχων δίδωσι τὰ δημόσια, ὡς κεφ. ζ. θεμ. γ. τοῦ α. τιτ. τοῦ ις'. βιβλίον, ὁμοίως αὐτῷ φησὶν καὶ τὸ δ'. θέμα τοῦ κς'. κεφ. αὐτοῦ, οὐ ἢ ἀρχῆ· τὸ τέλος τοῦ κανάλου καὶ τοῦ ὑδαγωγοῦ. καὶ κεφ. αὐτοῦ μβ. λέγον· τὰ δημόσια ὁ τὴν χρῆσιν ἔχων δίδωσιν. ζήτησι καὶ βιβ. κς'. τιτ. η'. κεφ. β'. περὶ τὸ τέλος, λέγον· τὴν δὲ τὸν κτημάτων συντέλειαν εἰς ὁλόκληρον δίδωσιν ὁ τὸ κτήμα νεμόμενος. φησὶν δὲ καὶ τὸ γ'. κεφαλαίον

aequales sunt. Et lib. 16. tit. 1. cap. 43. quo dicitur: Etiam partis bonorum usufructus legatur: si autem expressum non sit, cuius partis, dimidiam intelligimus.

3) capere] Si discere velis, quid significet capere, et quid accipere, quaere lib. 2. [tit. 2.] cap. 71. Ait enim: Aliud est capere et aliud accipere. Capere cum effectu accipitur: accipere autem, etsi quis non ita accepit, ut habeat: ideoque non videtur quis capere, quod erit restitutus: sicut pervenisse proprie illud dicitur, quod est remansurum. Et tit. 3. eiusdem libri cap. 51. Non videtur quis capere, quod ei necesse est alii restituere.

4) actionem non habet] Quia pactum nudum est, sive ex intervallo. Et quaere cap. 7. them. 3. de pacto ex intervallo et ex continenti inito. Et nota, pactum ex continenti factum gignere actionem, ex intervallo factum exceptionem in bonae fidei quidem iudiciis; in stricti iuris autem iudiciis pactum nunquam gignere actionem, licet ex continenti factum sit, sed exceptionem reo .... largiri.

Debitor creditorem compellere non potest, ut debitum ei acceptum ferat. Sed si creditor pactum non sequatur, debitor ab eo conventus pacti exceptionem habet.

XLII. Idem. Convenerat 1), ut debitor, non creditor, tributum agri pignori dati exsolveret. Quantum ad fiscum, conventio non valet 2): iura enim eius pactis privatorum non laeduntur.

1) convenerat] Privatorum pactis fiscus praeiudicium non patitur. Iustum enim est, possessorem pias illationes praestare. Si convenerit, ut creditor fructus agri loco usurarum acciperet, ego vero debitor, nec vero possessor, pias illationes praestarem, hoc pactum, quantum ad fisci personam attinet, invalidum est, et recte creditor tributi nomine a fisco ad exemplum usufructuarii convenitur, ut lib. 3. eorum, qui de iudiciis sunt, reperies. Idem hoc accipe etiam in colono. Lege et thema in libro singulari de tutelis tit. 7. dig. 32. positum, cuius initium: Lucius Titius. Notandum enim ex eo est, legibus specialiter sancitum esse, eum, qui possidet, tributa quoque solvere. Interdum non possessor, sed dominus tributa solvit, si tale quid in civitate consuetudine sine interruptione fuerit servatum. Nota propter id, quod dig. 40. huius tituli positum est, hoc est, quantum ad fisci rationem. Dicto enim dig. 52. accipitur; pactum, quantum ad ipsum debitorem et creditorem attinet, ratum esse, ita ut post pactum quoque a creditore tanquam possessore tributa exigantur, creditor autem ea a debitore, retentionis scilicet auxilio, repetat. Finge enim, eandem ipsam ob causam agrum esse obligatum, ut creditor pro usuris et tributis, quae tanquam possessor praestat, fructus percipiat. Pactum igitur postea factum ipsi prodest.

Pactum inter debitorem et creditorem in initum, ut debitor tributa agri pignori dati inferat, fisco praeiudicium non infert, sicut nec aliud pactum privatorum.

Ita etiam accipiendum est, quod them. 7. cap. 26. huius tituli dicitur, pactum cum alio factum alii non debere nocere. Simile huic capitulo est, quod cap. 42. huius tit. et cap. 72. et cap. 38. dicitur, pacto privatorum ius publicum non mutari. Etenim usufructuarius quoque tributa praestat, ut cap. 60. them. 3. tit. 1. libri 16. Simile huic dicitur et them. 4. cap. 27. eiusdem, cuius initium: Vectigal canalis et aqueductus. Et cap. 42. eius, quo dicitur: Tributa usufructuarius praestat. Quaere et lib. 56. tit. 8. cap. 2. quo dicitur: Tributum possessionum in solidum is praestat, qui praedium possidet. Ait quoque cap. 3. eius: Tributa non inhaerent personis, sed rebus, et Praesidem provinciae operam

ο) Quae unci inclusa sunt, inserui, quum desint in Cod. Coisl. η) Deesse videtur περὶ. Lacuna est in Cod. Coisl. θ) Deesse videtur ἔντεθεν. ρ) Fabr. μδ. Cod. Coisl. μβ'. Apud Fabr. ἴδεμ deest. σ) Ita Cod. Coisl. Fabr. ἐνεχυρασθέντος: Utrumque ferri potest. τ) Fabr. τό. υ) Excidisse videtur συμφωνηθῆ vel simile quid.

αὐτοῦ τὰ δημόσια οὐκ εἰσὶ κατὰ προσώπων, ἀλλὰ κατὰ πραγμάτων, καὶ δεῖ τὸν ἀρχοντα τῆς ἐπαρχίας σπουδάζειν, ἵνα μηδεὶς ὑπὲρ ὧν οὐ γέμεται συντελεῖ, κηρω μῆντοι ἀπαιτούμενος ὑπὲρ ἄλλων δημόσια, τὰς κατ' αὐτῶν ἀγωγὰς ἀπὸ τοῦ δημοσίου ἐκχωρεῖται, ὡς κεφ. ε'. θεμ. α'. τοῦ γ'. τι. αὐτοῦ. ζῆται καὶ τι. ιε'. αὐτοῦ κεφ. β'. περὶ τὸ μέσον, λέγον ἐκ μέρους· εἰ δὲ τὸ τέλος μὴ καταβληθῆ, ἐκ τῶν τοῦ κατέχοντος πραγμάτων πληροῦται, καὶ τὰ ἐξῆς. ζῆται περὶ τοῦ ὀφείλειν τῷ δημοσίῳ τὸ τέλος τοῦ ἀγροῦ τὸν γεόμενον τὸν ιδ'. τι. τοῦ ιθ'. βιβ. ὅλον. φησὶν δὲ το ι'. κεφ. τοῦ η'. τι. τοῦ νς'. βιβ. μηδεὶς προνόμιον ἀξίας προβαλλόμενος μὴ συντελείτω, ἀλλὰ πάντες πρὸς ἀνάλογίαν, ὡν ἔχουσι κτημάτων συντελείτωσαν. τὸ δὲ γ'. αὐτοῦ κεφ. ἐκ μέρους φησὶν· ὁ μὴ συντελῶν δημονεύθω τὰ χρήματα.

τὸ σύμφωνον οὐκ ἔρροται] Τοῦ Ἄβων. Ὁ γὰρ νομὸς συντελεῖ τὰ δημόσια, ὅθεν καὶ ὁ οὐσουργουκτουάριος.

* Καὶ λοιπὸν κλιῶς ὁ κρεδῖτω χάριν τῶν δημοσίων ὡς γεόμενος ἐνάγειται πικρὰ τοῦ φέσκου κατ' ὑπόδειγμα τοῦ οὐσουργουκτουάριου καὶ τοῦ κολωνοῦ. ἔσθ' ὅτε οὐ γ. γεόμενος, ἀλλ' ὁ δεσπότης συντελεῖ. καὶ ἀναγν. τὸν παλαιόν, διδάσκοντά σε τὸ θεμ.

† Τὸ σύμφωνον οὐκ ἔρροται· ὡς γεόμενος γὰρ ὁ δανειστής ἀπαιτεῖται παρὰ τοῦ δημοσίου, τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ συντελεῖν τέλη. καὶ ὅσον μὲν πρὸς τὸν δημοσίον, τὸ τοιοῦτον πάσιον ἀνάγκη· δύναται δὲ ὁ δανειστής κατὰ τὸ χρεώστων κενεῖν καὶ ἀναγκάζειν αὐτόν, ἐπιγνώων κατὰ τὸ σύμφωνον τὰ δημόσια. [Sch. t. I. 762.]

μγ'. v) Παῦλ. Ἐξεστίν ἀπὸ συμφώνου μειοῦν τὰ παρὰ τοῦ πρώτου ἢ τοῦ w) ἀγοραστοῦ ὀφείλοντα γερέσθαι.

Ἐξεστίν ἀπὸ συμφώνου μειοῦν] Πέπρακέ τις ἀγρόν, καὶ ἦν μέχρις συμφώνου τὰ τῆς πράσεως. ἴσμεν δέ, ὅτι ἀπὸ μόνου τοῦ συνθέσθαι καὶ ὁρίσασθαι τὸ τίμημα ἐπὶ τῆς ἀγοραστοῦ πράσεως ἔνοχος ἐστὶν ὁ πρῶτος, καὶ καταβλήσας πρῶτος τὸ τίμημα τὸν ἀγοραστοῦ ἢ σαισιφάκτου ποιούντος ἀναγκάζεται τραδιτεῖσθαι τὸ πρᾶγμα καὶ ἐπερωτηθῆναι τὴν δουπίλαν. τοῦτο γὰρ εὐρήσεις ἐν τῇ ἡ. τῶν δὲ ἔξουσι βιβ. τι. α'. διγ. ια'. καὶ οὐ χρεῖα συμφώνων ἰδικῶν, ἵνα γένηται ταῦτα, ὅποτε κατὰ φύσιν ἐνεστὶ ταῦτα τῷ συναλλάγματι. οὐ γὰρ δύναται εἰπεῖν ὁ πρῶτος· οὐ συνθέσθαι σοι τραδιτεῖσθαι τὸ πρᾶγμα ἢ ἐπερωτηθῆναι τὴν δουπίλαν· συνεφώνησε γὰρ ἅπασι, καὶ ὁρίσας τὸ τίμημα οὕτως ἔδοξε συμφωνεῖν. οἶδας, ποῦ χρεῖα πάσιων ἰδικῶν, ὅταν τι θελήσω πακτεῖσαι, ὅπερ οὐκ ἐστὶ κατὰ φύσιν τῷ συναλλάγματι. οἷον προσέληται περὶ τοῖς νόμοις, χρεῖα τὸν πρῶτον σχολαίαν τῷ ἀγοραστῇ παραδιδόναι τοῦ πεπραμένου νομῆν. οὐ χρεῖα οὖν, ἵνα γένηται συμφώνον, σχολαίαν παραδοθῆναι νομῆν, ἀλλὰ τούναντιον, εἰ βούλεται σχολαίαν μὴ παραδοθῆναι τὴν νομῆν, χρεῖα συμφώνων ἰδικῶν. τὰ γὰρ κατὰ φύσιν τῷ συναλλάγματι παρεπόμενα πακτεῖν οὐκ ἀναγκαῖον. ἐπὶ τῶν ἀγορασιῶν τοῖνυν (ὅσα γὰρ λοιπὸν τί φησὶν τὸ τοῦ διγ. ἡτόν), ἐπὶ τῶν ἀγορασιῶν οὖν, εἴρηται, ἴσμεν, τί παρέχεν ὁ δεβῖτω ἦτοι ὁ πρῶτος ὀφείλει, τουτέστι, τραδιτεῖν τὸ πρᾶγμα καὶ ἐπερωτᾶσθαι τὴν περὶ ἐνικησεως δουπίλαν, ἢ σχολαίαν παραδιδόναι νομῆν. καὶ ὅτι ὁ ἀγοραστής ἐκ τοῦ ἐναντίου παρέχεν ὀφείλει, οἷον καταβάλλειν τὸ τίμημα, καὶ δεσπότην τοῦτον τὸν πεπρακότα ποιεῖν, καὶ τοὺς ἀπὸ μόρου δίδόναι τόκους, κατὰ φύσιν παρέπεται τῷ τῆς πράσεως καὶ ἀγορασίας συναλλάγματι. καὶ ἀπαιτεῖ ταῦτα τοῦτο μὲν ὁ πρῶτος, τοῦτο δὲ καὶ ὁ ἀγοραστής. εἰ μῆντοι ἐν τῷ συναλλάγματι ὑπεξήρηται τι τῶν κατὰ φύσιν παρεπόμενων τῷ συναλλάγματι, ζηρὴ καὶ τοῦτο παραφυλάττεσθαι.

* Ἐπὶ ὧσά σοι ἀγρόν, συμφωνήσας λαβεῖν ιβ'. νομίματα. ἀλλὰ μετὰ ταῦτα συγχωρήσας σοι τὰ δύο συνεφώνησα, ι'. λαβεῖν. ἔρροται τὸ σύμφωνον. ἔξεστίν γὰρ μοι, τῶν ὑπὲρ ἐμοῦ εἰσηρηγμένων νομίμων καταφρονεῖν. καὶ ζῆται κεφ. λα'. τοῦτο τοῦ τι. περὶ δὲ τῶν ἐξ ἔθους προσόντων τῷ τῆς πράσεως συναλλάγματι ζῆται βιβ. ιθ'. τι. α'. κεφ. ξς'. καὶ κεφ. κέ'. καὶ τι. η'. κεφ. ια'.

Κυρίλλ. Ἐν ταῖς ἀγορασίαις εἴ τι παρὰ τὴν φύσιν τοῦ συναλλάγματος συμφωνηθῆ γίνεσθαι, φυλάττεται.

dare oportet, ne quis eorum nomine, quae non possidet, tributa inferat. Possessori tamen, a quo tributa pro aliis exiguntur, actionibus adversus illos a fisco ceditur, ut cap. 5. them. 1. tit. 3. eius. Quare et tit. 15. eiusdem libri, cap. 2. circa medium, ex parte dicens: Si tributum non solum sit, ex rebus possessoris completur, et quae sequuntur. Quare de possessore ad tributa agri fisco solvenda obligato totum tit. 14. lib. 19. Ait autem cap. 10. tit. 8. lib. 56: Nemo dignitatis praerogativam praetendat, ne solvat tributa, sed omnes pro modo possessionum, quas habent, tributa inferant. Cap. autem 23. eius ex parte dicitur: Eius, qui tributa non solvit, res publicentur.

2) conventio non valet] Innom. Nam possessor tributa solvit; ideo etiam usufructuarius.

Et merito creditor tributorum nomine tanquam possessor a fisco convenitur ad exemplum usufructuarii et coloni. Interdum tamen non possessor, sed dominus tributa inferat. Et lege Antiquum, qui casum eiusmodi te docet.

Pactum non valet: creditor enim velut possessor a fisco convenitur, ut pro eo tributa solvat. Et quantum quidem ad fiscum, pactum eiusmodi invalidum est: creditor autem adversus debitorem agere potest eumque compellere, ut secundum pacti tenorem tributa agnoscat.

XI.III. Paul. Licet pacto imminuere ¹⁾ ea, quae a venditore vel emtore praestari debent ²⁾. L. 43. D. II. 14.

1) licet pacto imminuere] Agrum quis vendidit et venditio usque ad conventionem processit. Scimus autem, ex solo consensu et pretii definitione in venditione, quae sine scriptis celebratur, obligatum esse venditorem, eumque, si pretium antea ab emtore fuerit solutum vel eo nomine satisfactum, ad rem tradendam et duplam promittendam compelli. Hoc enim lib. 8. eorum, qui de rebus sunt, tit. 1. dig. II. reperies. Neque specialibus conventionibus, ut haec fiant, opus est, quum haec contractui secundum naturam naturam insint. Venditor enim dicere nequit, non convenisse, ut rem emtori traderet vel duplam promitteret: iam enim consensus, et pretio definito sic pactus esse videtur. Nosti, quando specialibus pactis opus sit, si scilicet pacisci quid velim, quod secundum naturam contractui non inest. Verbi causa legibus praesumitur, venditorem vacuum rei venditae possessionem tradere emtori debere. Non est igitur necesse, ut conventio de vacua possessione tradenda fiat, sed per contrarium, si velit, non vacuum tradi possessionem, speciali conventionem opus est. De his enim, quae secundum naturam naturam contractum sequuntur, pacisci non est necesse. In emtionibus igitur (ceterum enim vide, quid in textu digesti dicatur), in emtionibus igitur dictum est, scimus, quid debitor sive venditor praestare debeat, id est, rem tradere et duplam evictionis nomine promittere, vel vacuum tradere possessionem. Et quod per contrarium emtor praestare debet, veluti pretium solvere, et dominum eius facere venditorem, et usuras ex mora praestare, id secundum naturam contractui emtionis et venditionis annexum est. Et haec partim emtor, partim venditor exigit. Si tamen in contractu aliquid eorum exceptum sit, quae secundum naturam contractum sequuntur, hoc etiam servari oportet.

Agrum tibi vendidi, pactus, ut pro eo duodecim aureos acciperem. Postea autem duobus aureis tibi remisit pactus sum, ut decem mihi praestarentur. Pactum ratum est. Iuribus enim pro me introductis renuntiare mihi licet. Et quare cap. 31. huius tit. De his autem, quae contractui venditionis inesse solent, quare lib. 19. tit. 1. cap. 66. et cap. 25. et tit. 8. cap. 11.

Cyrolli. Si quid in emtionibus contra naturam contractus convenerit, servatur.

v) Fabr. μβ'. Παῦλ. apud eum deest. Habet Cod. Coisl. In Syn. p. 140. hoc caput legitur. w) τοῦ deest in Syn.

τὰ ὀφειλόντα γενέσθαι] Τοῦ Ἄνων. Τί δέ ἐστι τὰ παρ' ἐκατέρου ὀφειλόντα γίνεσθαι, λέγεται βιβ. ιθ'. tit. α'. διγ. ιδ'. ἦτοι βιβ. ιθ'. tit. η'. καὶ βιβ. κβ'. tit. α'. διγ. ιε'. ἦτοι βιβ. κγ'. tit. γ'.

l. 45.
D. II. 14.
L. 41. deest.

μδ'. x) Τὸ σύμφωνον τῆς διαιρέσεως τῶν ἐπικολίων πραγμάτων, εἰ μὴ λάβῃ ἀποτελεσμα διὰ παραδόσεως ἢ ἐπερωτήσεως, οὐ συμβάλλεται πρὸς ἀγωγήν, ὡς ψιλὸν σύμφωνον.

τὸ σύμφωνον τῆς διαιρέσεως] Ἐὰν δύο τινὲς ἐπικολίων κληρονομίαν διείκοντο καὶ εἶπον τυχὸν πρὸς ἀλλήλους, οὐ λάβῃ σὺ μὲν τὸν ἀγρὸν, ἐγὼ δὲ τὴν οἰκίαν, ἢ σὺ μὲν τὴν ἐσθῆτα, ἐγὼ δὲ τὸν ἀγρὸν, μήτε δὲ τραπεζίων, μήτε ἐπερωτήσεως παροκολούθησεν, οὐδεμία μεταξὺ αὐτῶν τίκεται ἀγωγή εἰς τὸ πέρας παραδοθῆναι τὰ συνδεδομένα. μήτε τραπεζίων γὰρ, μήτε ἐπερωτήσεως γεγενημένης, ὡς εἶπον, νοῦδον ὑπόκειται πύκτον. ἀπὸ δὲ νοῦδον πύκτου πῶς οἶόν τε ἐστὶ, τίκεσθαι ἀγωγήν; βλέπε, πῶς εἶπον, ἢ μέχρι συμφώνου γενομένη διαιρέσεως πρὸς τὸ ἔχειν ἀγωγήν οὐ συμβάλλεται. συμβάλλεται γὰρ εἰς τὸ ἔχειν παραγραφὴν* ὥστε, εἰ κατὰ τύχην ἐπὶ νομῆς γένωνται τῶν πραγμάτων, ὧν συνέδοξεν ἑκάτερον αὐτῶν γενέσθαι δεσποτῆν, ἔξουσι παραγραφῆν.

Κυρίλλου. Ψιλὸν περὶ διαιρέσεως πύκτου, εἰ μὴ ἐπερωτήσεως ἢ τραπεζίων ἀπακολούθησεν, ἀγωγήν οὐ τίκει.

διὰ παραδόσεως] Αἱ δὲ διὰ παραδόσεως ἢ ἐπερωτήσεως λαβούσαι τὸ ἰσχυρὸν διαιρέσεις καὶ ἀγράφως γενομεναι ἰσχυροσιν, ὡς βιβ. κβ'. tit. α'. κεφ. ξη'. λέγον' αἱ διαιρέσεις καὶ ἀγράφως γενομεναι ἰσχυροσιν. ὀφείλει δὲ καὶ ἀδόλως γίνεσθαι τὸ τῆς διαιρέσεως σύμφωνον* εἰ γὰρ κατὰ δόλον γένηται, οὐκ ἔσονται, ὡς βιβ. ιβ'. tit. β'. κεφ. κγ'. θεμ. β'. οὐ ἢ ἀρχή* ἐν τῷ διαγοῦντι τὰ ἐπικολία. ὅτι δὲ ὁ παραλαβὼν τὰ ἐκ διαιρέσεως ἐπιλαχόντα αὐτῷ δεσπόζει αὐτῶν, ζῆται τὸ γ'. κεφ. τοῦ γ'. tit. αὐτοῦ, οὐ ἢ ἀρχή* ὁ καθολικὸς μεταξὺ ἰδιωτῶν. ἀλλ' οὐδὲ ἀνεγενεσθαι τὰ τῆ ἀμοιβαίᾳ πίστει περαιωθέντα δύναιται, ἐὰν ἡ γενομένη μεταξὺ τινῶν τελείων διαιρέσεις ἐπερωτώσῃ, μετενεχθείησιν ἢ καταλειφθείησιν τῆς νομῆς παρὰ τῷ νεομομένῳ, ὡς κεφ. αὐτοῦ ἢ. οὐ ἢ ἀρχή* ἐὰν ἡ γενομένη μεταξὺ ἡμῶν.

† Τὰ γὰρ τοιαῦτα σύμφωνα γινῶναι εἰσι καὶ οὐδὲ τίκτουσιν ἀγωγὰς, εἰ μὴ παραδόσεως ἢ ἐπερωτήσεως ἀκολουθήσει. [Sch. u. l. 762.]

οὐ συμβάλλεται πρὸς ἀγωγήν] * Τὸ κεφ. ὅτι οὐκ εἶπεν ἀρμόζειν τὴν πρᾶσσομένην βέβαιον.

l. 36.
D. II. 14.

μέ. z) Τρύφων. Διὰ σύμφωνον καλῶς ὁ ληγατάριος παραχωρεῖ τὴν κληρονομίαν τὴν ἀσφάλειαν· καὶ ὁ διαιρέσιμος γὰρ καλῶς αὐτὴν παραχωρεῖ* ἕκαστος γὰρ ἔξεσται τῶν ἰδίων περιουσιῶν.

διὰ σύμφωνον] Προθεώρησον. Ἐνθα ληγάριον ὑπὸ αἰρεσιν καταλιμπάνεται, δύναται ὁ ληγατάριος ἀπαιτεῖν τὸν κληρονομὸν ἐπερωτηθῆναι αὐτῷ τὴν ληγατάριον ἐσθρανοδοσίαν, ὅτι τῆς αἰρέσεως ἐξερχομένης δίδεται αὐτῷ τὸ ληγάριον, πλὴν εἰ μὴ ἄρα τὴν τοιαυτὴν ἰκανοδοσίαν ἀνείλην ὁ διαιρέσιμος, εἰπὼν, ὡς οὐ βούλεται τὸν κληρονομὸν τὴν τοιαυτὴν ἰκανοδοσίαν τῷ ληγατάριῳ προσκαταστῆναι. τοῦτο εἰδὼς ἔλθῃ ἐπὶ τὸ προκειμένον. καταλείφθῃ ληγάριον τινὲ ὑπὸ αἰρεσιν* ἠρτημένης δὲ τῆς αἰρέσεως ὁ ληγατάριος δυνάμενος τὴν ληγατάριον ἰκανοδοσίαν ἀπαιτεῖσαι τὸν κληρονομὸν, πύκτον αὐτῷ ἐποίησεν, ὅτι οὐκ ἀπαιτεῖται αὐτῷ τὴν ληγατάριον ἰκανοδοσίαν. καὶ ζητοῦμεν, ἄρα οὐκ ἔσονται τὸ πύκτον; ἐποίησε δὲ τὴν ζήτησιν τὸ πανταχοῦ κείμενον, ὅτι γὰρ τὴν τοῦ τεστάτορος φυλαχθῆναι γινώσκῃ, καὶ εἰκὸς ἦν, ἀποροῦντος τοῦ κληρονομοῦ μὴ δίδεσθαι τὸ ληγάριον καὶ ὑσθενεῖν τὴν τοῦ τεστάτορος βουλήσιν. φησὶν οὖν Τρυφώνιος, ὅτι τὸ πύκτον τὸ μεταξὺ τοῦ κληρονομοῦ καὶ τοῦ ληγαταρίου γενομένον, ὥστε αὐτὸν μὴ ἀπαιτηθῆναι τὴν ληγατάριον, ἐροῦμεν εἶναι σεντομολογηται. καὶ γὰρ ἐν ταῖς ἐξαμηνιαῖαις Μάρκου τοῦ θειοτάτου διατάξεσιν ἐστὶ διατάξις ἢ λέγουσα, καὶ ἐν τούτῳ τὴν τοῦ τεστάτορος φυλάττεσθαι βουλήσιν, τοῦτοστι, δύνασθαι τὸν τεστάτορα καὶ αὐτὸν τῆς τοιαυτῆς ἰκανοδοσίας ἐπιχωρεῖσαι τὸν κληρονομὸν. ἐροῦνται οὖν, ὡς εἴρηται, τὸ παρὰ τοῦ ληγαταρίου γενομένον

x) Fabr. μγ'. y) τῶν ἐπικολίων πραγμάτων Cod. Coisl. Habet Cod. Coisl.

2) quae praestari debent] Innom. Quid autem sit, quod ab utraque parte praestari debet, dicitur lib. 19. tit. 1. dig. 14. sive lib. 19. tit. 8. et lib. 22. tit. 1. dig. 16. sive lib. 23. tit. 3.

XLIV. Divisionis placitum¹⁾ rerum communium, nisi traditione²⁾ vel stipulatione sumat effectum, ad actionem non prodest³⁾, ut nudum pactum.

1) divisionis placitum] Si duo quidam communem hereditatem dividerint, et fortasse inter eos convenit, ut hic agrum, ille aedes acciperet, vel hic vestem, ille vero argentum, nec vero traditio, nec stipulatio subsequenda sit, nulla inter eos nascitur actio, ut ea, quae placuerunt, ad finem perducantur. Nam si neque traditio, neque stipulatio facta sit, ut dixi, nudum pactum subest. Quomodo autem ex nudo pacto actio nasci potest? Vide, quomodo dixerim, divisionem, quae in pacto substituit, ad actionem non prodesse. Prodest enim ad exceptionem. Itaque si fortuito possessionem nacti fuerint earum rerum, quarum utrumque eorum dominum fieri placuit, exceptionem habent.

Cyrilli. Pactum divisionis nudum, nisi stipulatio vel traditio subsequenda sit, actionem non parit.

2) traditione] Divisiones autem, quae traditione vel stipulatione effectum ceperunt, etsi in scripturam redactae non sint, valent, ut lib. 22. tit. 1. cap. 68. quo dicitur: Divisiones et sine scriptis celebratae valent. Divisionis placitum etiam sine dolo fieri debet: nam si dolo factum sit, ratum non est, ut lib. 12. tit. 2. cap. 23. them. 2. cuius initium: In iudicio communi dividendo. Eum, qui res, quae ex divisione ipsi obtigerunt, apprehendit, dominum fieri, quare cap. 3. tit. 3. eius, cuius initium: Rationalis inter privatos. Sed ne novari quidem ea, quae mutua fide finita sunt, possunt, si divisio inter maiores facta finita sit, possessione translata vel apud possessorem relicta, ut cap. 8. eius, cuius initium: Si quae facta inter nos est.

Eiusmodi enim pacta nuda sunt et actionem non pariunt, nisi traditio vel stipulatio subsequenda sit.

3) ad actionem non prodest] Summa rei haec est, quod non dixit, competere praescriptis verbis actionem.

XLV. Tryphon. Legatarius heredi per pactionem¹⁾ satisfactionem²⁾ recte remittit: nam testator quoque³⁾ recte eam⁴⁾ remittit: licet enim cuique⁵⁾ sua contemnere⁶⁾.

1) per pactionem] Antea haec consideres. Ubi legatum sub conditione relinquitur, legatarius ab herede legatorum servandorum satisfactionem exigere potest, ut, quum conditio extiterit, legatum ei praestetur, nisi forte eam satisfactionem remiserit, dicens, se eam ab herede legatario praestari nolle. Quibus cognitis nunc accedas ad id, quod propositum est. Legatum alicui sub conditione relictum erat: pendente autem conditione legatarius, qui legatorum servandorum causa satisfactionem ab herede exigere poterat, pactum cum eo de non exigenda ea satisfactione iniiit. Et quaerimus, num hoc pactum valeat? Questionem autem excitavit id, quod ubique legitur, testatoris scilicet voluntatem esse servandam, et probabile esse, herede ad inopiam redacto non praestari legatum et testatoris voluntatem nullam vim habere. Ait igitur Tryphonius, pactum inter heredem et legatarium de non exigenda satisfactione legatorum, ratum esse ab omnibus probari. Inter semestres enim Divi Marci constitutiones constituto est, qua dicitur, in hoc quoque testatoris servari voluntatem, hoc est, ipsum quoque testatorem eiusmodi satisfactione heredem liberare posse. Pactum igitur, ut dictum est, a legatario iniiitum valet, et legatarius, satisfactione semel per pa-

Deest apud Fabr. z) Fabr. μδ'. deest apud eum Τρύφων.